

Az élettársi kapcsolatban élők típusai az új évezredben¹

Typologies of cohabitation in the new millennium

Murinkó Livia²

<https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2023.3.3>

Beérkezés: 2023.08.19.

Átdolgozott változat beérkezése: 2023.10.15.

Elfogadás: 2023.10.30.

Összefoglaló: A párkapcsolatok évtizedek óta tartó átalakulásának fontos eleme az élettársi kapcsolatok térhódítása, melynek során nőtt a házasságkötés nélkül együtt élők családi élethelyzetének, életútjának és várakozásainak változatossága, mely szükségessé teszi a differenciált megközelítést. Az elemzés célja az élettársi kapcsolatban élő 22–69 éves népesség típusainak azonosítása, változásuknak és társadalmi jellemzőiknek vizsgálata az Életünk fordulópontjai adatfelvétel első (2001) és ötödik (2016/17) hullámának adatai alapján. A típusalkotás szempontjai közé a párkapcsolati elköteleződés és a házasság megítélése mellett – a hazai jellegzetességek figyelembe vételének igénye miatt – a családi életút főbb jellemzőit is bevontuk. Látens osztályelemzés segítségével négy típust azonosítottunk: próbaházasság, házasság alternatívája, mozaikcsalád és házasság utáni együttélés. A próbaházasságban élők esetében az együttélés a házassági folyamat részének tekinthető, valamint ők a legfiatalabb, a leginkább házasságpárti és a legelőnyösebb társadalmi helyzetű csoport. Az arányuk nem változott. A házasság alternatívájaként együtt élők aránya jelentősen nőtt és társadalmi-gazdasági hátrányok is jellemzik őket. A mozaikcsalád típusban élőknek nem ez az első párkapcsolatuk, gyakran van nem közös gyermekük. A házasság utáni, inkább a középkorúakra és idősekre jellemző tartós együttélések aránya csökkent. Nem találtunk olyan, a nemzetközi szakirodalomban megjelenő csoportokat, akik elutasítják a házasságot, akiket rossz anyagi helyzetük gátol a házasságkötésben, vagy akik csak rövid, elköteleződéstől mentes együttélésként tekintenek az élettársi kapcsolataikra.

Kulcsszavak: párkapcsolatok, élettársi együttélés, látens osztályelemzés, Életünk fordulópontjai

Abstract: An important element in the decade-long transformation of relationships is the rise of unmarried cohabitation, which has increased the diversity of couples' family situations, trajectories and expectations, calling for a differentiated approach. The analysis aims to identify types, changes and characteristics of the cohabiting population aged 22–69, based on data from the first (2001) and fifth (2016/17) waves of the Turning Points of the Life Course panel survey (the Hungarian Generations and Gender Survey). In addition to relationship commitment and attitudes towards marriage, the main

1 A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja támogatásával készült.

2 KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, email: murinko@demografia.hu

characteristics of family trajectories were also included in the grouping criteria. Using latent class analysis, four types were identified: trial marriage, alternative to marriage, mosaic family and post-marital cohabitation. Cohabiters in a trial marriage are the youngest, the most pro-marriage and the most advantaged socially. The share of the alternative to marriage type has increased and is characterised by socio-economic disadvantages. The proportion of long-term cohabitation after marriage, which is more common among middle-aged and elderly people, has decreased. We did not find groups who reject marriage, who are prevented from marrying by their poor financial situation, or who see their cohabitation as an alternative to being single, as reflected in international literature.

Keywords: partnerships, unmarried cohabitation, latent class analysis, Generations and Gender Survey

1. Bevezetés

Az elmúlt évtizedek társadalmi változásai párkapcsolatok, az együttélési formák és a családi életutak területén is mélyreható átalakulást hoztak Magyarországon. A párkapcsolati mintaváltás fontos eleme az élettársi együttélés elterjedése. Egyre többen és hosszabb ideig élnek együtt házasságkötés nélkül a partnerükkel, első tartós kapcsolatként a többség az élettársi együttélést választja. A gyermekvállalás és a házasságkötés közötti kapcsolat lazult, valamint elfogadottá vált az együttélés a házasságkötés előtt, után és akár helyette is.

Az 1980-as években kezdődő, majd egyre látványosabbá váló párkapcsolati változások fellendítették a témával kapcsolatos kutatásokat. A változások leírására és értelmezésére számtalan hazai elemzés vállalkozott (pl. Somlai–Tóth 2002, Pongrácz–Spéder 2003, Bukodi 2004, Spéder 2005, Somlai 2013). Ha foglalkoztak is az élettársi kapcsolatok különböző formáival vagy jelentéseivel, ezen munkák célja nem párkapcsolati tipológiák kialakítása volt. Az utóbbi tíz év fejleményeit kevés kutatás vizsgálja. A nemzetközi szakirodalomban az élettársi együttélés jelentéséről született elemzésekben elvéve magyar adatok is szerepelnek (Hiekel et al. 2012, 2014), a csoportosítási szempontok kidolgozása során azonban óhatatlanul figyelmen kívül hagyják a magyarországi jellegzetességeket.

A hazai párkapcsolati változások érdekes fordulatot vettek, amikor 2015-től ki-sebb, majd 2019-től jelentős mértékben emelkedni kezdett a házasságkötések száma. Ennek lehetőségét az teremtette meg, hogy a nem házas együttéléssel szemben toleránssá vált közvéleményben a házasság jelentősége mégis töretlen maradt. Viszonylag sokan éltek élettársi kapcsolatban, akik reagálni tudtak (és akartak) a számukra anyagi vagy jogi előnyöket jelentő, frissen bevezetett intézkedésekre (Kapitány–Murinkó 2020, Murinkó 2020). Bár a növekedés 2022-től megállt, a „házassági boom” értelmezéséhez és hosszú távú hatásainak felméréséhez fontos, hogy több ismerettel rendelkezünk a 2010-es években élettársi kapcsolatban élőkéről.

A jelen tanulmány célja az élettársi kapcsolatban élő 22–69 éves népesség kapcsolati típus szerinti jellemzése, társadalmi jellemzőinek és változásuknak vizsgálata az Életünk fordulópontjai nagymintás társadalmi-demográfiai adatfelvétel első (2001) és ötödik (2016/17) hullámának adatai alapján. A partnerükkel házasság-

kötés nélkül együtt élők jellemző típusainak kialakítása során egy komplex, több szempontú megközelítést alkalmazunk. A csoportokat nem előzetesen definiáljuk, hanem látens osztályelemzés segítségével alakítjuk ki. A kapcsolati típusokat multinomiális logisztikus regressziók segítségével jellemezzük. A két időpontra, 2001-re és 2016/17-re vonatkozó eredmények összevetése pedig segít megérteni, hogyan változott az élettársi együttélés az ezredforduló óta.

A tanulmány következő részében áttekintjük az élettársi együttélés jelentését megragadni kívánó különböző tipológiákat, majd ismertetjük az élettársi kapcsolatok hazai terjedésének főbb jellemzőit és az élettársi típusokkal kapcsolatos eredményeket. Az elemzés céljának megfogalmazását az adatbázis, a változók és a módszerek bemutatása követi. Ezután ismertetjük a típusalkotásunk eredményeit és az azonosított csoportok jellemzőit, majd a tanulmányt következtetések zárják.

2. A sokszínű élettársi kapcsolat jelentései és ideáltípusai

A nem házassági együttélés dinamikus terjedése kapcsán számos elméleti megközelítés foglalkozott a lehetséges okokkal (pl. van de Kaa 1987, Lesthaeghe 1996, Macura et al. 2000, Perelli-Harris–Gerber 2011, Mills–Blossfeld 2013), a házasság és az élettársi kapcsolat közötti választás tényezőivel és az élettársi együttélés lehetséges jelentéseivel (pl. Bianchi–Casper 2000, Bukodi 2004, Heuveline–Timberlake 2004, Rindfuss–VandenHeuvel 1990). A családi életutak és párkapcsolati helyzetek növekvő változatosságát (Manning–Smock 2005, Vespa–Painter 2011, Sobotka–Toulemon 2008) felismerve a nemzetközi demográfiai szakirodalomban egyre kifinomultabb, egyre több dimenziót beépítő tipológiákat alkalmaznak az élettársi együttélés sokféleségének megragadására. Ezeket foglaljuk most röviden össze.

Az élettársi kapcsolatokat kezdetben a házassághoz való viszonyuk alapján csoportosították. A legalapvetőbb megkülönböztetés szerint az élettársi együttélések vagy a házassági folyamat részeként vagy a házasság alternatívájaként értelmezhetők. Ez kiegészül az egyedüllet alternatíváját jelentő típusal, melyben az összeköltöző párok nem feltétlenül a házasságkötés távlati céljával és az összeillés próbájaként költöznek össze, hanem az érzelmek és praktikus szempontok miatt. A kapcsolatban a felek megőrizhetik a függetlenségüket és inkább az „együtt járáshoz” hasonlít. Az elköteleződés magasabb szintje csak az együttélés során alakul ki, ha a kapcsolat elegendő ideig fennmarad (Rindfuss–VandenHeuvel 1990, Sassler 2004).

Az egyik legkorábbi tipológiában Rindfuss és VandenHeuvel (1990) négy típust különböztetett meg. Az első két típus a házassági folyamat részeként tekint az élettársi kapcsolatra. A próbaházasság egy tartós kapcsolat kezdeti fázisában lehetővé teszi, hogy a felek jobban megismerjék egymást és az együttélés alatt szerzett tapasztalataik alapján döntsenek a kapcsolat további sorsáról. Ha az együtt élő pár házasságkötést tervez, az élettársi szakasz a házasság előszobájának tekinthető. Az élettársi kapcsolat a házasság alternatívája is lehet, amennyiben a pár nem tervez

esküvőt, de a kapcsolati elköteleződés szintje magas. Végül a negyedik típus az egyedülálló életforma alternatívája.

Villeneuve-Gokalp (1991), Manning (1993) és Raley (2001) a gyermekvállalás differenciáló hatását is figyelembe vették. Villeneuve-Gokalp (1991) például a házasságkötés, a gyermekszületés és az élettársi kapcsolat három éven belüli felbomlása alapján öt típust különböztetett meg: a házasság előtti rövid, legfeljebb egy évig tartó (a házasság előszobája) vagy hosszabb együttélést (próbaházasság); a legfeljebb három éven belül felbomló, erős elköteleződés nélküli átmeneti kapcsolatot; a hosszú távú együttélést közös gyermek nélkül; és a gyermeket nevelő, hosszú távon együtt élő párokat. Casper és Bianchi (2002) a kapcsolat várható hossza és kimenete (házasságkötés vagy felbomlás) alapján hozott létre a fentiekhez nagyon hasonló csoportokat.

Kiernan (2001) az elfogadottság szintjei alapján dolgozta ki az élettársi együttélés terjedésének négy szintű modelljét, melyben egy marginális jelenségből előbb a házasság előszobája, majd az együttélés és a gyermekvállalás elfogadott terepe (a házasság alternatívája), végül a házassággal szinte egyenértékű, attól megkülönböztethetetlen kapcsolati forma lesz. Heuveline és Timberlake (2004) az együttélés hossza, a házasságkötés valószínűsége és a gyermekek érintettsége alapján már hat csoportot különített el, kiegészítve Kiernan (2001) modelljét az egyedüllet alternatívája típussal, valamint megkülönböztetve a gyermekvállalás előtt (a házasság előszobája) és után (a házassági folyamat része) összeházasodó élettársakat.

Az újabb tipológiák már szubjektív elemeket is tartalmaznak: figyelembe veszik a házasságkötési szándékot (pl. Rault–Létrait 2005, Hiekel et al. 2014), a gyermekvállalási szándékot és a házassággal kapcsolatos attitűdöket is (pl. Hiekel–Castro-Martin 2014). További csoportot jelenthetnek azok az együtt élő párok, akik házasságot szeretnének kötni, de az anyagi nehézségeik vagy alacsony kereseti potenciáljuk miatt nem tudják ezt megtenni (Hiekel–Castro-Martin 2014, Hiekel et al. 2012, 2014).

Az utóbbi szempont új megközelítést jelent, mert az egyének objektív társadalmi-gazdasági helyzetét is bevonja a tipizálási szempontok közé. Kiindulópontja, hogy a gazdaságilag hátrányos helyzetűek számára nem elérhető a házasságkötés és a házasságon belüli gyermekvállalás, így jellemzőbb, hogy élettársi együttélésben vagy partner nélkül élnek (Perelli-Harris–Gerber 2011). Az erőforrások objektív hiányának a társadalmi elvárások adnak kiemelt jelentőséget: a gazdaságilag hátrányos helyzetben lévők házasságkötési lehetőségeit tovább szűkíti az a társadalmi elvárás, hogy a házasságra lépők biztos egzisztenciával rendelkezzenek, és maga az esküvő is gyakran költséges (Oppenheimer 1988, Kravdal 1999).

Hiekel és munkatársai (2012) egy elméleti alapon kidolgozott tipológia meglétét tesztelték a rövid távú házasságkötési szándék, az iskolai végzettség, az aktivitás, a párkapcsolati elégedettség és a házasság elavult intézmény állítással való egyetértés szempontjai alapján. Az élettársi kapcsolat hat ideáltípusát keresték: a házasság

előszobája, próbaházasság, a „szegény ember házassága”, a házasság elutasítása, a házasság iránt közömbös és az egyedülálló életforma alternatívája.

A fenti, deduktív tipológiák mellett néhány elemzés empirikus alapon, statisztikai módszerek segítségével azonosított élettársi típusokat. Di Giulio és szerzőtársai (2019) például az első párkapcsolatukként élettársi együttélést kezdő nők öt éven belüli életeseményeit vizsgálták. Szekvenciaelemzést alkalmazva öt együttélési mintát azonosítottak: gyors házasságkötés és gyermekvállalás előszobája, házasság alternatívája, időleges kapcsolat, gyermektelen házasság előszobája és stabil együttélés. Összehasonlító elemzésükben azt is vizsgálták, hogy a különböző típusok aránya hogyan alakul az élettársi együttélés elterjedtségének különböző szintjei mellett. A házasságot megelőző élettársi kapcsolatok csökkenő, míg a házasság alternatíváját jelentő együttélések növekvő arányát találták.

A fenti tipológiák elsősorban a családalapítás előtt álló fiatalok élethelyzetére, az első párkapcsolatokra vonatkozathatók. Figyelmün kívül hagyják ugyanis, hogy vannak, akik válás, özvegyülés vagy felbomlott korábbi együttélés után élnek élettársi kapcsolatban, valamint középkorúakat és idősebbeket is találunk az élettársal élők között. Kivételt képez Buchler és szerzőtársainak elemzése (2009), akik a házasságkötési szándék mellett a családi állapotot (a párkapcsolati tapasztalat mutatójaként) is figyelembe veszik az élettársi tipológiájuk kidolgozása során. Négy típust különítenek el: a nőtlenek és hajadonok esetében a házasságkötést tervezőket (házasság előtti együttélés) és nem tervezőket (hosszú távú együttélés), valamint az elváltak és özvegyek körében az esküvőt tervezőket (házasságot idealizálók) és nem tervezőket (házasságról lemondók).

3. Az élettársi kapcsolat Magyarországon az ezredforduló után

3.1. Az élettársi együttélés terjedése és főbb jellemzői

A házasságon kívüli együttélés megjelenése és elterjedése az elmúlt évtizedek egyik meghatározó párkapcsolati trendje. Magyarországon az élettársi kapcsolatban élő népesség aránya 1990 és 2016 között 3%-ról 13%-ra, az együtt élő partnerrel rendelkezők körében 5%-ról 23%-ra emelkedett (Murinkó–Spéder 2021b). Az aktuálisan nem házas kapcsolatban élők arányához képest azonban jóval magasabb azok részesedése, akik az életük során valaha élettársi kapcsolatban éltek.

Az élettársi együttélés az 1970-es évekig legfeljebb válás vagy özvegyülés után, az újráházasodás alternatívájaként fordult elő; a fiatalok jellemzően sem házasságkötés előtt, sem ahelyett nem éltek együtt a partnerükkel (Csernák 1991). Ez a gyakorlat az 1980-as évek második felétől fokozatosan változott: egyre gyakoribbá, majd általánossá vált a házasságkötés előtti együttélés, későbbre tolódott az első esküvő, majd egyre több gyermek született élettársi kapcsolatban (Murinkó–Spéder 2021a, 2021b). Megkérdőjeleződött a házasság kizárólagossága mint együttélési for-

ma és mint a gyermekvállalás és -nevelés terepe (Perelli-Harris et al. 2012). Eközben az együtt élők összetétele is átalakult: jelentősen megnőtt a nőtlenek és hajadonok, továbbá a 30-as és 40-es éveikben járók részaránya (Murinkó–Rohr 2018). Csökkent a rövid ideig tartó élettársi kapcsolatok aránya, a legalább tíz évig fennállóké pedig 30% körül stabilizálódott (Murinkó–Spéder 2021b). Bár jogi szempontból az élettársi kapcsolat továbbra sem nyújtja ugyanazokat a jogokat, mint a házasság (Szeibert 2017), mégis egyre többen élnek így a házasság alternatívájaként.³

A párkapcsolati viselkedés mellett az elmúlt évtizedekben a közvélemény is fokozatosan átalakult. Az élettársi kapcsolat terjedését már az ezredfordulón sem tekintették negatív jelenségnek (S. Molnár 2001), azóta pedig szinte általánossá vált az elfogadottsága (Rohr 2017). A házasság nélküli együttélést leginkább maguk az élettársi kapcsolatban élők és a fiatalabbak fogadják el, de a házasok és az egyedülélők többsége sem talál kivétlnivalót benne.

Kevésbé változott a házasság megítélése. A fiatalok számára a válaszadók kilenc-tized része 2001-ben és 2016-ban is végső soron a házasságot javasolja, de 58%-ról 79%-ra nőtt azok aránya, akik az előzetes együttélés után kötött házasságot tartják a legmegfelelőbbnek, azaz az élettársi kapcsolatot mint próbaházasságot vagy mint a házasság előszobáját preferálják. A hosszú távú élettársi kapcsolatot elsősorban azok támogatják, akik maguk is abban élnek. Emellett viszont a közvélemény egyre elfogadóbb az élettársi kapcsolatot választókkal szemben, akkor is, ha az együtt élő pár gyermeket vállal. 2001-ben még a válaszadók kétharmada tartotta fontosnak a házasságkötést terhesség esetén, 2016-ban viszont már csak alig több mint a fele (Murinkó–Rohr 2018).

A terjedésével egyidőben az élettársi kapcsolat fokozatosan differenciálódott: a családi életút különböző szakaszaiban is gyakorivá vált, és különböző jelentéseket hordozó együttélési módként terjedt el (l. Somlai 1999, Somlai–Tóth 2002, Pongrácz–Spéder 2003, Bukodi 2004, Spéder 2005, Somlai 2013, Murinkó–Spéder 2021b). Míg az élettársi kapcsolat sokak számára a próbaházasság szerepét tölti be, egyre gyakoribb az is, hogy a felek nem, vagy csak az együttélés kezdete után több évvel és akár közös gyermek(ek) születését követően kötnek házasságot (Spéder 2005, Murinkó–Rohr 2018, Kapitány–Murinkó 2020).

3.2. A tipizálás szempontjai

A nemzetközi példákhoz hasonlóan kezdetben a hazai elemzések is az élettársi kapcsolat és az (első) házasságkötés időbeli viszonyát tematizálták: megkülönböztették az első házasságkötés előtt és a házasság felbomlása után együtt élő párokat (Carlson–Klinger 1987). Ugyanezt a felosztást alkalmazta Pongrácz és Spéder (2003), amikor az élettársi kapcsolatban élőket a családi állapotuk szerint osztották

3 Ezt a trendet valószínűleg megtörte a 2010-es évek második felét és a 2020-as évek elejét jellemző házassodási boom. A 2022-es népszámlálás adatai új információkat nyújthatnak majd az élettársi kapcsolatokban élők arányáról és főbb jellemzőiről, a jelen kézirat lezárásakor azonban ezek az adatok még nem nyilvánosak.

két csoportra. A nőtlenekeket és a hajadonokat nevezték az „új típusú”, az elváltakat és az özvegyeket pedig a „régí típusú” élettársi kapcsolatban élőknek.

Gyakran megjelenik elemzési szempontként számos, az élettársi kapcsolatokkal foglalkozó tanulmányban az együttélés hossza, amely a házasság előtti együttélésnél jellemzően rövidebb, mint a házasság alternatíváját jelentő élettársi kapcsolatoknál. A gyermekvállalás szintén gyakori szempont: milyen párkapcsolati kontextusban fogan, születik és cseperedik a gyermek. Bár ezek az elemzések felismerik, hogy az élettársi kapcsolatban élők nem alkotnak egy homogén csoportot, nem hoznak létre élettársi típusokat.

Míg olyan hazai elemzésekről nem tudunk, amelyek az élettársi kapcsolatok ideáltípusainak meglétét, elterjedtségét vagy háttértényezőit vizsgálták volna, a nemzetközi survey-alapú adatrendszerek terjedésének köszönhetően két olyan összehasonlító elemzés is készült, melyben Magyarország is szerepel.⁴

Az élettársi kapcsolat – Hiekel és munkatársai (2014) nemzetközi összehasonlító vizsgálata szerint – azon együtt élő párok esetén tekinthető a házasság előszobájának, akiknek szándékában áll három éven belül összeházasodni, és nem gondolják azt, hogy a házasság egy elavult intézmény (24%). A próbaházasságban élők sem tartják a házasságot elavult intézménynek, de nem terveznek három éven belül esküvőt, mert még nem döntötték el, hogy a kapcsolatukat házassággá alakítsák-e (13%). A megélhetési gondokkal küzdők az anyagi nehézségek miatt mondhatnak le a házasságkötési terveikről, bár fontosnak tartják a házasság intézményét (3%). Speciális csoportot képviselnek a konformisták: tervezik a házasságkötést, de negatív vagy semleges a házasság intézményével kapcsolatos véleményük (28%). Ők a társadalmi nyomás, esetleg a házasságkötéstől várt anyagi vagy jogi előnyök miatt, és nem személyes meggyőződésből tervezik az esküvőt. A házasságot nem tervezők egy része elutasító (19%), más része semleges álláspontot képvisel (13%) a házasság intézményével kapcsolatban, és az élettársi együttélést a házasság alternatívájának tekintik.

Hiekel és munkatársai egy másik elemzésükben (2012) Magyarországon négy típust azonosítottak: a házasság előszobája (23%), próbaházasság (37%), a „szegény ember házassága” (24%) és a házasságot elutasítók (17%). A „szegény ember házassága” típusra alacsony iskolai végzettség és aktivitási arány, a többi típusra inkább előnyösebb társadalmi helyzet jellemző. A házasság előszobája típusba tartozók elégedettebbek a párkapcsolatukkal, mint a próbaházasságban élők vagy az anyagi okokból nem házasodók. A házasságot elutasítók között is igen magas a házasságot tervezők aránya, mely a szerzők szerint az erős társadalmi nyomással vagy anyagi, jogi előnyökkel magyarázható.

4 Mindkettő a Generations and Gender Survey adatait használta, melyben a magyar adatok az általunk is használt Életünk fordulóponthai vizsgálat második hullámából, 2004-ből származnak. A Hiekel és szerzőtársai által készített 2012-es elemzés valójában a 2014-es tanulmány első, konferencia-előadásaként elhangzott változata, mely a publikációs folyamat során annyira átalakult, hogy külön elemzésként kezelhető.

4. Az elemzés célja

Tanulmányunkban az élettársi kapcsolatban élők jellemző típusait, arányuk változását és társadalmi háttérét vizsgáljuk az ezredfordulót követő időszakban, 2001-ben és 2016/17 fordulóján Magyarországon. Az elemzés első részében kidolgozunk egy többdimenziós párkapcsolati tipológiát, mely figyelembe veszi a nemzetközi kutatási eredményeket és a hazai jellegzetességeket. A csoportosítási szempontok között szerepelnek a párkapcsolati elköteleződés, a családi életút és a házasság megítélésének szempontjai. Ezután feltárjuk az élettársi típusok között a társadalmi-gazdasági helyzet, a vallásosság és a kapcsolati minőség szerinti érzékelhető főbb különbségeket. Megvizsgáljuk, hogyan változott az élettársi kapcsolatban élők egyes csoportjainak társadalmi háttere az ezredforduló óta.

Kutatásunk fontos kérdése, hogy a nemzetközi szakirodalomban kidolgozott élettársi ideáltípusok Magyarországon megtalálhatók-e, továbbá hogy az élettársi kapcsolatok tömegessé válásával valóban történt-e elmozdulás a házassági folyamat részeként értelmezett élettársi együttélés felől a házasság helyett, annak alternatívájaként megragadható együttélés felé. Ugyanakkor fontosnak tartjuk, hogy a külföldi szerzők általános leírásra kidolgozott ideáltípusainak átvétele helyett a hazai viszonyokat és a bejárt családi életutat is figyelembe vevő csoportosítást alakítsunk ki (l. 5.2. alfejezetet a csoportképző változók kiválasztásáról).

Számos, az elemzett témához kapcsolódó kérdéssel – terjedelmi korlátok miatt – nem foglalkozunk. Például külön elemzés tárgya lehetne az, hogy a továbbiakban hogyan alakul a különböző élettársi típusokban élők párkapcsolata. Az elemzésben használt paneladatok ugyanis lehetővé teszik az első hullámban azonosított kapcsolati típusokba tartozók életútjának nyomon követését: például összeházasodtak-e, felbomlott-e a kapcsolatuk, született-e (újabb) gyermekük, vagy hogyan alakult az életük számos más jellemzője, mint az elégedettség, az egészségi állapot vagy az anyagi helyzet. Bár részben felhasználjuk az életútelméleti megközelítést, nem teljes családi életutakat elemzünk, hanem egy-egy pillanatfelvételt készítünk az épp élettársi kapcsolatban élőkről. Figyelembe vesszük a vizsgált személyek főbb családi életeseményeit, de azok időzítését nem, valamint nem lezárt életutakat vizsgálunk. Nem foglalkozunk a kapcsolatok működésével sem, például a háztartási vagy gyermeknevelési munkamegosztással, a pár tagjai közötti jövedelmi különbségekkel, a pénzkezelés módjával vagy a döntéshozatali mechanizmusokkal. Az élettársi kapcsolatban élők csoportjának szelektivitását sem elemezzük: azaz nem vizsgáljuk meg, hogy miben térnek el a házasságban vagy a párkapcsolat nélkül élőktől.

5. Adatok és módszerek⁵

5.1. Az elemzéshez használt adatbázis és a minta kialakítása

Az elemzéshez a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet *Életünk fordulópontjai* társadalmi-demográfiai követéses panelkutatásának adatait használjuk. Az adatfelvétel 2001-ben indult ($n = 16363$) és 2016/17 fordulóján zajlott az utolsó, ötödik kérdezés ($n = 9295$) (lásd Murinkó–Spéder 2016). A vizsgálat kapcsolattörténeti és termékenységi információi segítségével felrajzolható minden válaszadó családi életútja. Ezen kívül minden hullám részletes keresztmetszeti információkkal szolgál a válaszadók társadalmi-gazdasági helyzetéről, a partner jellemzőiről, a családdal kapcsolatos attitűdökről, a saját személyes tervekről és várakozásokról. A viszonylag nagy elemszám részletes elemzést tesz lehetővé.

A 2012-es negyedik hullámban szükségessé vált egy kiegészítő fiatal minta bevonása (18 és 49 év közöttiek), hogy a fiatalabb korcsoportok is képviseltessék magukat az adatfelvételben. A 2016 végén és 2017 elején lekérdezett ötödik hullámban az eredeti panelminta és a kiegészítő minta tagjait egyaránt újra felkeresték.

Az elemzendő minta kiválasztása során fontos szempont volt, hogy össze tudjuk egymással hasonlítani az első (2001-es) és az utolsó (2016/17-es) kérdezés eredményeit. Ezért azonos életkori szempontot alkalmazunk mindkét hullám esetében. Az ötödik hullámban csak 22 éves és idősebb válaszadók szerepelnek, ezért az első hullámban sem vesszük figyelembe a 22 évnél fiatalabbakat. A felső életkori határt 69 évben húztuk meg, ugyanis a 70 éves vagy idősebb válaszadók esetében már nagyon kicsi a párkapcsolati típusok változatossága, kevesen élnek élettársi kapcsolatban, és az özvegyülés miatti mintaszelekció hatása nagyon felerősödik. Az elemzésben ezért azok a válaszadók vesznek részt, akik az adott kérdezési hullámban (első vagy ötödik) 22–69 évesek voltak.

A párkapcsolati helyzetet is figyelembe vettük: az élettársi kapcsolatban, különne mű partnerrel együtt élő válaszadók kerültek be a mintába. Élettársi kapcsolatban élőknek tekintünk családi állapottól függetlenül mindenkit, aki a tényleges párkapcsolati helyzetre vonatkozó kérdéskor választotta, hogy az élettársával él együtt. A hiányos kapcsolattörténettel rendelkező (65 fő) és az azonos nemű partnerrel élő válaszadók (22 fő) kizárása után összesen 2262 élettársi kapcsolatban élő személy (1108 fő az első, míg 1154 fő az ötödik hullámban vett részt) maradt az elemzendő mintában.

Az első kérdezési hullám eredeti panelmintájának és a negyedik hullámban belépő kiegészítő fiatal mintának a tagjai egyaránt szerepelnek az elemzésben. Az adatfelvétel longitudinális, követéses jellege miatt az első hullámban részt vevő mintatagok mintegy fele (529 fő) az ötödik hullám adatfelvételében is részt vett, vagyis kétszer is szerepel az adatbázisban. Az első és az ötödik hullám válaszadói közötti részleges átfedés miatt a 2262 fős elemszám valójában 1733 válaszadót takar. Mivel a cél a két időpont keresztmetszeti jellegű összehasonlító elemzése, nem pedig

5 Jelen tanulmány azonos adatbázist és módszertant használ, mint a házasságban élők típusairól szóló korábbi elemzésem (Murinkó 2023). Az egyezések miatt az adatokat és a statisztikai módszereket bemutató bekezdések között jelentős átfedés van, azonban a két elemzés eltérő fókusz miatt a két tanulmány többi része eltér.

egyéni életutak vizsgálata, a két adatfelvételi hullámot egymástól függetlennek tekintjük. Az *Életünk fordulópontjai* adatfelvétel első és ötödik hullámából származó adatokat minden esetben külön-külön elemezzük, így nem merül fel annak a problémája, hogy az ugyanazon személy által a két időpontban szolgáltatott adatok nem függetlenek egymástól. Súlyozott eredményeket közlünk.⁶

Fontos, hogy nem az adott évben élettársi kapcsolatot kötő személyeket, hanem az aktuálisan élettárssal élőket vizsgáljuk, ezért az adataink a két időpontot megelőző évek, évtizedek párkapcsolati viselkedésének lenyomatát viselik. A 2001-ben élettárssal élők egy része még a rendszerváltás előtt, mások az 1990-es években költöztek össze. 2016 és 2017 fordulója pedig a „házasodási boom” első időszakára esett, amikor a 2008–2009-es világgazdasági válságot követő 2010-es házasságkötési mélypont után jelentősen emelkedni kezdett az esküvők száma. Az aktuálisan élettársi kapcsolatban élők vizsgálata azzal az előnnyel jár, hogy a családi életútra vonatkozó retrospektív információk mellett fel tudunk használni a kérdezéskor jellemző élethelyzetre, értékekre, attitűdökre és szubjektív jóllétre vonatkozó adatokat is. Erre például egy kohorsz-szemponturnál (adott években élettársi kapcsolatot kezdők követése) nem adna lehetőséget.

5.2. A csoportképző változók

A csoportképző változók kiválasztása során tekintetbe vettük a korábbi elemzésekben alkalmazott tipológiákat és a hazai kutatási tapasztalatokat. Nem csupán keresztmetszeti jellegű, a kérdezés időpontjára vonatkozó információkat, hanem az addigi családi életútra vonatkozó, retrospektív adatokat is bevontunk (Buchler et al. 2009, Thomson 2023).

A családi életút jellemzői közül a korábbi párkapcsolatokat és gyermekvállalást vettük figyelembe. A korábbi párkapcsolatokról tudósít a hivatalos családi állapot (melyből megtudjuk, élt-e korábban házasságban), és hogy első élettársi kapcsolatról van-e szó. Figyelembe vettük, hogy a válaszadónak született-e korábban, nem a jelenlegi partnertől gyermeke.

Az aktuális élettársi kapcsolatra jellemző elköteleződési szint mutatójaként tekinthetünk az együttélés hosszára, a házasságkötési szándékra, a meglévő vagy tervezett közös gyermekekre.

A gyermekek esetén csak a válaszadó vér szerinti gyermekeit vesszük figyelembe, az élettársnak korábbi kapcsolatban született gyermekeit nem. Nem vesszük figyelembe a gyermekek életkorát és a háztartásszerkezetet sem, tehát a csoportalkotás szempontjából nem számít, hogy a gyermekek együtt élnek-e a válaszadóval.

A szándékokra vonatkozó kérdések az első és az ötödik hullámban eltértek. A házasságkötési tervekre vonatkozó kérdés az első hullámban így hangzott: „Terve-

6 Az ötödik hullám adatainak elemzése során felmerül a kérdés, hogy a panelkopás miatt alakultak-e ki érdemi különbségek az első hullámban belépett eredeti panelminta tagok és a negyedik hullámban belépett kiegészítő fiatal minta tagjai között. E két csoport összehasonlítását nehezíti, hogy eltérő az életkoruk (az ötödik hullámban az eredeti mintatagok 33–69, az újak 22–53 évesek). A közös életkori metszetben található (33–53 éves) válaszadók a csoportképző szempontok szerint nem térnek el lényegesen egymástól (l. F1. táblázat).

zik-e, hogy összeházasodnak? Igen; talán, nem döntöttek; nem; nem tudja.” Az ötödik hullám kérdése pedig ez volt: „Szándékában áll összeházasodni az élettársával az elkövetkező három évben? Semmiképpen, inkább nem, inkább igen, mindenképpen.” Az első hullámban a kérdésre „igen” választ adókat, az ötödik hullámban az „inkább igen” és a „mindenképpen” opciók egyikét választókat soroltuk a házasságkötési szándékkal rendelkezők közé.

A gyermekvállalási szándékot mérő kérdések az első hullámban így hangzottak: „Szeretné, ha (a meglévőkön kívül) születne még gyermeke? Igen; igen, jelenleg (is) terhes; nem szeretne; nem lehet több gyermeke; nem tudja.” Az ötödik hullám kérdése: „Tervezi-e, hogy az elkövetkező három éven belül (újabb) gyermeket vállal? Igen, mindenképpen; inkább igen; inkább nem; semmiképpen sem.” „Feltéve, hogy a következő három éven belül nem születik gyermeke, valamikor később szeretne-e még gyermeket? Igen, nem.” A várandós nők vagy partnerük esetében a kérdések a hamarosan megszülető gyermekek kivül újabb gyermek vállalására vonatkoztak. A kétértékű gyermekvállalási szándék változó kialakítása során összevontan kezeltük azokat, akik három éven belül vagy azon túl szeretnének gyermeket. Az első hullámban a gyermeket várók (vagy a partnereik) esetében nem tudjuk, hogy a hamarosan születendő gyermekükön kívül szeretnének-e másik gyermeket vállalni, ezért ők a „nem szeretne/ nem vonatkozik rá/ nincs válasz” csoportba kerültek. Szintén ebbe a csoportba kerültek azok, akiknek életkoruk miatt nem tették fel a kérdést.⁷

Két, a házasság megítélésével kapcsolatos attitűdváltozó is helyet kapott.⁸ Az első kérdés „a házasság idejétmúlt intézmény” állítással való egyetértésre kérdezett rá. A válaszlehetőségek 1-től (egyáltalán nem ért egyet) 5-ig (teljesen egyetért) terjedtek. Az állítással egyet értők kiválasztása során a 4-es vagy 5-ös értéket választókat vettük figyelembe. A másik kérdés így hangzott: „Ön szerint mennyire fontos a házasság megkötése, ha egy élettársi kapcsolatban a nő várandós/terhes lesz, és szeretnék megtartani a gyereket? 4 – Nagyon fontos, 3 – elég fontos, 2 – nem különösebben, vagy 1 – egyáltalán nem fontos házasságot kötni?” Az elemzésben kétértékűvé alakítottuk a változót (a 4-es és a 3-as, illetve a 2-es és az 1-es válaszlehetőségeket összevontan kezeltük).

A csoportképző tényezőket, valamint azok megoszlását az 1. táblázat tartalmazza. A 22–69 éves, élettársi kapcsolatban élő válaszadók több mint fele már hosszabb ideje, legalább öt éve él a partnerével. Minden negyedik 2–5 éve, minden ötödik pedig legfeljebb két éve. A többségnek (84, ill. 79%) ez az első élettársi kapcsolata. A családi állapot szerinti megoszlás tükrözi az élettársi kapcsolatok átalakulását: másfél évtized alatt jelentősen, 56%-ról 72%-ra emelkedett a nőtlenség és a hajadonok részaránya. A házasságkötési szándék 28%-ról 45%-ra nőtt.

7 A kérdést az első hullámban a 45 éves és fiatalabb nőknek és az 50 éves és fiatalabb férfiaknak, az ötödik hullámban az 50 évesnél fiatalabb nőknek és az ilyen korú női partnerrel rendelkező férfiaknak vagy a 60 évnél fiatalabb, együtt élő partnerrel nem rendelkező férfiaknak tették fel.

8 Részletesebb, több attitűdkérdés bevonásával végzett vagy kvalitatív elemzést igényelne annak mélyebb vizsgálata, hogy az élettársi kapcsolatban élők párkapcsolati döntéseiben és terveiben milyen szerepe van a családdal kapcsolatban vallott értékeiknek, hogyan alakítja egymást kölcsönösen a kapcsolati életút és a kapcsolati formák megítélése, és hogy milyen szerepet játszanak egyéb tényezők, mint például az érzékelt társadalmi elvárások.

Az együtt élő párok növekvő részének (29, majd 44%-ának) van közös gyermeke, a nem közös gyermekkel rendelkezők aránya viszont csökkent (nem függetlenül az elvált vagy özvegy élettársak csökkenő részarányától). Mindkét időpontban a minta harmada gyermektelen. Az élettárssal élők mintegy kétötöd része szeretne gyermeket (a gyermektelenek 38–39%-a, a gyermekesek 10–11%-a).

Mindkét időpontban minden negyedik válaszadó egyet értett az állítással, hogy a házasság elavult intézmény. A válaszadók csökkenő része (41, ill. 28%-a) gondolja úgy, hogy gyermekvállalás esetén fontos házasságot kötni.

1. táblázat: A csoportképző változók megoszlása kérdezési hullámonként (%)

		1. hullám	5. hullám
Mióta él együtt a jelenlegi élettársával?	< 2 éve	20,3	19,7
	2–5 éve	25,8	26,2
	5+ éve	53,9	54,1
A jelenlegi az első élettársi kapcsolata?	igen	84,4	78,5
	nem	15,6	21,5
Hivatalos családi állapot	nőtlen/hajadon	55,9	71,5
	elvált, külön élő házas	36,1	25,4
	özvegy	8,0	3,1
Házasságkötési szándék	igen	27,7	44,7
	nem/ nem tudja, bizonytalan	72,3	55,3
Az élettárssal közös vér szerinti gyermek(ek)	van(nak)	29,3	44,0
	nincs(enek)	70,7	56,0
Az élettárssal nem közös vér szerinti gyermek(ek)	van(nak)	44,0	29,8
	nincs(enek)	56,0	70,2
Gyermekvállalási szándék	szeretne	42,5	40,0
	nem szeretne/ nem vonatkozik rá/ nincs válasz	57,5	60,0
A házasság idejétmúlt intézmény	egyet ért	24,7	25,2
	nem ért egyet	75,3	74,8
Teherbeesés esetén fontos házasságot kötni	egyet ért	40,5	27,8
	nem ért egyet	59,5	72,2
Összesen		100,0	100,0

Forrás: *Életünk fordulópontjai panelkutatás 1. (2001, n=1108) és 5. hulláma (2016/17, n=1154), 22–69 éves, élettársi kapcsolatban élő válaszadók, saját számítás.*

Számos olyan változó volt, melyek kimaradtak a csoportképző változók közül. Ilyen változók például a jövedelmi helyzet és a párkapcsolat minősége, mert nem definiáltak csoportokat, azaz nem voltak olyan csoportok, amelyek csak ezen változók értékeiben tértek el egymástól. A partner jellemzői (pl. életkora, családi állapota, gyermekvállalás) sem szerepelt, mert a csoportok kialakítása során az egyéni válaszadók szempontját tartottuk lényegesnek. Túl részletes alcsoportokat eredményezett volna, ha a partner vagy a házastárs jellemzőit is figyelembe vennénk. A csoportok kialakítása során figyelembe nem vett változók egy része majd az elemzés második részében a független változók között szerepel.

5.3. Független változók

Az elemzés második felében figyelembe vett független változók megoszlását a 2. táblázat ismerteti.

Az alapvető demográfiai és társadalmi tényezők közé tartozik a válaszadó neme, életkora, nemzetisége és a partner hivatalos családi állapota. Az átlagéletkor 38–39 év volt, de a viszonylag állandó átlagérték elfedi a megoszlás módosulását: főként a 35 alatti fiatalok „rovására” emelkedett a 35–49 éves középkorosztály részaránya. Az első hullámban a minta 9,5, az ötödik hullámban pedig a 6%-a tekinthető romának.⁹ A nőtlen vagy hajadon partnerek aránya 54%-ról 69%-ra emelkedett.

A válaszadó társadalmi és gazdasági helyzetét több változóval is mértük. Mindkét időpontban a mintatagok többsége középszintű végzettséggel – érettségivel vagy szakmunkás képesítéssel – rendelkezett. A felsőoktatási expanzió következtében a diplomások aránya 13%-ról 22%-ra nőtt, az alapfokú végzettségüké pedig 30%-ról 18%-ra csökkent.¹⁰

A jövedelem mérésére a háztartási jövedelem értékelését használtuk: „Mit mondana, hogyan tud(nak) kijönni ebből a jövedelemből? 1 – Nélkülözések között élnek, 2 – hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak, 3 – beosztással épphogy kijönnek a pénzükből, 4 – elfogadhatóan élnek, vagy 5 – gondok nélkül élnek?”. A két időpont között javult az élettársi kapcsolatban élő 22–49 évesek jövedelmi helyzetének megítélése.

A munkaerő-piaci helyzet esetében csak a foglalkoztatottakat (alkalmazottak vagy vállalkozók) különböztetjük meg azoktól, akik bármilyen ok miatt nem végeznek fizetett munkát.¹¹ A két vizsgált időpontban a minta többsége 64, illetve 75%-a alkalmazott vagy vállalkozó volt. A lakóhely településtípusa változó megkülönbözteti egymástól a fővárosban, a megyei jogú városokban, az egyéb városokban és a községekben élőket.

A vallásosságra vonatkozó kérdés alapján a válaszadók mintegy 60%-a tekinti vallásosnak magát: a többség (50–53%) a maga módján vallásos, míg az egyház tanítását követő vallásosak aránya jóval alacsonyabb (8–9%).

A párkapcsolati minőséget a kapcsolattal való elégedettséggel és a kapcsolat felbontásának mérlegelésével mértük. Az utóbbira vonatkozó kérdés így hangzott: „Az elmúlt egy év során felmerült-e Önben a kapcsolat megszakításának gondolata? 1 – nem merült fel, 2 – igen, gondolt rá, 3 – igen, mindketten gondoltak rá, 4 – igen, komolyan foglalkoznak a kapcsolat megszakításának a lehetőségével, 5 – már folyamatban van.” Az 1-esnél magasabb értéket választókat tekintettük úgy, hogy a körükben felmerült a kapcsolat megszakításának gondolata. Az arányuk 14–15% volt.

A párkapcsolattal való elégedettséget egy 0-tól 10-ig terjedő skálán mértük, ahol a magasabb értéket jelölők az elégedettebbek. Az elégedettség átlagos értéke ma-

9 Azt tekintjük roma származásúnak, aki a nemzetiségre vonatkozó kérdésre adott válaszában önmagát cigányként vagy cigány származású magyarként határozta meg, vagy aki a kérdező megítélése szerint roma.

10 Az elemzés előzetes eredményei szerint a szakmunkás és a középfokú végzettségűek között kevés lényegi eltérést tapasztalunk a vizsgált tényezők szempontjából, ezért nem kezeltük őket külön csoportként.

11 A nem dolgozók csoportja igen heterogén: ide tartoznak a nyugdíjasok, a munkanélküliek, a gyermekgondozási szabadságon (tygás, gyed, gyes, gyet) levők, a diákok és az egyéb okból inaktívak. Ezen élethelyzetek nem függetlenek az életkortól és a gyermekvállalástól, ezért nem különböztetjük meg őket.

gas (8,3, ill. 8,7), ezért a 8-as és 9-es értéket választók elégedettségét átlagosnak, a 10-est választókét magasnak, a 0 és 7 közötti értéket jelölők elégedettségét pedig alacsonynak tekintettük. E felosztás alapján csupán a házasságban élők 24, ill. 16%-ának alacsony a kapcsolati elégedettsége, valamivel több mint egyharmadának átlagos, és 37, ill. 47%-ának pedig kiemelkedően magas.

2. táblázat: A független változók megoszlása kérdezési hullámonként (%)

	1. hullám	5. hullám
Nem		
Nő	47,2	50,5
Férfi	52,8	49,5
Korcsoport		
22–34	49,1	38,8
35–49	29,6	43,5
50–69	21,3	17,7
Roma származás	9,5	6,0
Partner családi állapota		
Nőtlen, hajadon	53,7	69,4
Elvált, özvegy, külön élő házas	46,3	30,6
Iskolai végzettség		
Alapfokú (legfeljebb 8 osztály)	29,6	17,8
Szakk munkás vagy érettségizett	57,8	60,0
Diplomás	12,6	22,2
Szubjektív jövedelmi helyzet		
Nélkülözések között élnek	4,9	2,0
Hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak	20,0	9,6
Beosztással épphogy kijönnek	46,2	36,0
Elfogadhatóan élnek	26,6	40,0
Gondok nélkül élnek	2,3	12,4
Munkaerő-piaci helyzet		
Alkalmazott vagy vállalkozó	64,2	74,6
Nem alkalmazott vagy vállalkozó	35,8	25,4
Településtípus		
Budapest	21,6	16,1
Megyei jogú város	22,5	18,4
Egyéb város	24,6	32,8
Község	31,3	32,7
Vallásosság		
Az egyház tanítása szerint vallásos	8,0	8,6
A maga módján vallásos	53,4	49,9
Nem vallásos/ nem tudja	38,6	41,5
Felmerült a szakítás gondolata az elmúlt egy évben	14,9	13,6
A párkapcsolattal való elégedettség		
Átlag alatti	24,4	15,7
Átlagos	38,6	37,8
Átlag fölötti	37,0	46,5
Átlagérték (0–10-es skálán)	8,33	8,74

Forrás: Életünk fordulópontjai panelkutatás 1. (2001, n=1108) és 5. hulláma (2016/17, n=1154), 22–69 éves, élettársi kapcsolatban élő válaszadók, saját számítás.

5.4. Elemzési módszerek

Az elemzés első felében a látens osztályelemzés (*latent class analysis*, LCA) módszerét alkalmazzuk a típusok kialakításához (l. Collins–Lanza 2010). Az elemzést a Stata statisztikai szoftverhez írt LCA Stata plug-in 1.2.1-es verziója segítségével végezzük (Lanza et al. 2018). Szintén az LCA módszerét alkalmazta élettársi tipológia kialakítására Willoughby et al. (2012), Hiekel et al. (2012) és Covre-Sussai et al. (2015).

Az LCA az egyéneket kategoriális megfigyelt változók alapján sorolja látens, nem megfigyelhető csoportokba. Az eljárás megbecsüli a válaszadók osztályokba tartozási valószínűségeit és az egyes (megfigyelt) változóértékek feltételes valószínűségét minden osztály esetében.

A látens osztályok értelmezése a változóértékek feltételes valószínűségein alapul. Ezek azt mutatják meg, hogy egy változó adott válaszlehetőségét milyen valószínűséggel figyelhetjük meg, feltéve, hogy a válaszadó a kérdéses osztályba tartozik. Minden látens osztály esetében minden egyes változó értékeihez tartozó feltételes valószínűségek összege 1. Akkor különülnek el jól egymástól az osztályok, ha ezek a valószínűségek a változók egyetlen értékénél magasak, a többinél alacsonyak.

A modellezés során a cél a valószínűségi függvény maximalizálása (vagyis a log likelihood érték minimalizálása). A legmegfelelőbb modell (lényegében az osztályok számának) kiválasztása abszolút és relatív illeszkedési mutatók segítségével történik. Az abszolút illeszkedés azt mutatja meg, hogy a modellünk megfelelően reprezentálja-e az adatokat – ehhez a valószínűségi arány statisztika (likelihood ratio statistics; G^2) értékét a khi-négyzet referenciaeloszlásához viszonyítjuk. A 0,05-nél nagyobb p érték elfogadható. A relatív illeszkedési mutatók a modellek közötti választást segítik. Ilyen például az Akaike (AIC) vagy a Bayesian Információs Kritérium (BIC), melyeknél az alacsonyabb érték jobb illeszkedést jelez. Az entrópia értéke pedig az osztályok elkülönülésének egy mutatója, ahol a magasabb érték a preferált. A látens osztályelemzések modellstatisztikáit – amelyek alapján az osztályok számát meghatároztuk – a Függelék F2. táblázata tartalmazza.

Az elemzés második részében a kialakított altípusokat az előző alfejezetben bemutatott független változók segítségével jellemezzük. Ehhez a válaszadókat abba az osztályba soroljuk, melybe a becslés alapján a legnagyobb valószínűséggel tartoznak. Egy jól definiált modell esetében az osztályok élesen elkülönülnek egymástól és a lehető leginkább homogének, valamint kevés olyan válaszadó lesz, akik közel azonos valószínűséggel több osztályba is besorolhatók.¹²

¹² Az LCA módszertani szakirodalmában nagy figyelem övezi azt a kérdést, hogy hogyan érdemes a kapott csoportok háttértevékenységekkel és kimenetekkel való összefüggését elemezni (Nylund-Gibson–Choi 2018). A legegyszerűbb eljárás az, amikor minden válaszadót abba a csoportba sorolunk, amelybe a legnagyobb valószínűséggel tartozik, és utána multinomiális logisztikus regressziók segítségével vizsgáljuk a csoporttagságot valószínűsítő tényezőket. Ez valamennyi információvesztéssel jár, mert figyelmen kívül hagyja a csoportba sorolás bizonytalanságát. Szimulációs elemzések szerint ez elsősorban akkor problémás, amikor a csoportok nem válnak el élesen egymástól. A csoportba sorolás bizonytalanságának egy mutatója az entrópia, melynek 0,8-at meghaladó értéke esetén javasolható a valószínűségalapú csoportbeosztás (Clark–Muthén 2009). Az elemzésünkben az entrópia értéke 0,835 (F2. táblázat), vagyis a besorolás bizonytalansága alacsony. A valószínűségalapú csoportba sorolás a válaszadók 97,7%-a esetében egyértelmű volt, mert az egyik osztállynál kiugróan magas, a többinél elenyésző valószínűségeket találunk. Csupán 53 főt lehetett volna közel azonos valószínűséggel két különböző csoportba is besorolni. A multinomiális logisztikus regressziós modellekből a bizonytalan besorolású válaszadókat kihagyva az eredmények nem változtak.

Multinomiális logisztikus regressziós modellek segítségével mutatjuk be, miként függenek össze a háttérváltozók a különböző párkapcsolati típusokba való tartozás valószínűségével. Az eredmények értelmezésének és összehasonlításának megkönnyítése érdekében átlagos marginális hatásokat közlünk (l. Bartus 2003), a nyers együttthatók (relatív kockázati hányadosok) pedig a függelékben találhatóak. Kategorális változóknál a marginális hatás azt fejezi ki, hogy hogyan változik a függő változó egyes kimenetei (a különböző élettársi típusok) előfordulásának valószínűsége, miközben a független változó értéke eggyel nő.

6. Eredmények

6.1. Az élettársi kapcsolatban élők típusai

A látens osztályelemzés eredményei alapján az élettársi kapcsolatban élő 22–69 éves válaszadók négy csoportját megkülönböztető felosztás bizonyult a legideálisabbnak (l. F2. táblázat). Mindkét időpontban lényegében ugyanazt a négy típust azonosítottunk, a változóértékek feltételes valószínűségei azonban nem teljesen azonosak (részben a peremeloszlások eltérései miatt), és a csoportok arányai is változtak.

Az élettársi kapcsolatban élők mintegy harmada (29–30%) nőtlen vagy hajadon családi állapotú, jellemzően az első élettársi kapcsolatában él és (egyelőre) nincs gyermeke, de szeretne. Viszonylag rövid kapcsolattartam jellemző rájuk: a legtöbb válaszadó legfeljebb öt éve él együtt a partnerével. A házasságkötési szándék ebben a csoportban a legmagasabb (56, ill. 79%), de így is szép számmal vannak köztük olyanok, akik nem tervezik az esküvőt vagy nem biztosak benne. Ezt a csoportot *próbaházasságnak* neveztük el.

A próbaházasságnak nevezett típusba sorolt élettársak értékrendje a leghagyományosabb, és a vélemények általános liberalizálódása közepette 2001 és 2016 között megmaradt, illetve még fokozódott is a házasságparti beállítódásuk. Csak kis valószínűséggel tartják elavult intézménynek a házasságot (16 és 10%), és több mint felük szerint teherbeesés esetén fontos a házasságkötés (54 és 53%).

A következő élettársi csoport a *házasság alternatívájának* nevezhető. Jellemzően hosszabb ideje, legalább öt éve együtt élnek és többségük nem szándékozik házasságot kötni. A partnerek egymás iránti elköteleződését jelzi, hogy közös gyermekük született vagy tervezik a gyermekvállalást. Nagy valószínűséggel még nem voltak házasok, és ez az első élettársi kapcsolatuk. Ebben a csoportban tartják a leginkább elavult intézménynek a házasságot és a legkevésbé tekintik fontosnak az esküvőt a gyermekvállaláshoz. A csoport aránya másfél évtized alatt 25%-ról 39%-ra nőtt.

3. táblázat: Az élettársi kapcsolatban élők típusai (az egyes változóértékek feltételes valószínűségei és látens osztályvalószínűségei)

	1. hullám				5. hullám			
	1. Próbaházasság	2. A házasság alternatívája	3. Mozaikcsalád	4. Házasság után	1. Próbaházasság	2. A házasság alternatívája	3. Mozaikcsalád	4. Házasság után
Mióta élnek együtt?								
< 2 éve	0,427	0,001	0,632	0,079	0,423	0,009	0,421	0,126
2–5 éve	0,405	0,183	0,337	0,182	0,385	0,149	0,555	0,172
5+ éve	0,168	0,816	0,031	0,739	0,192	0,842	0,024	0,702
A jelenlegi az első élettársi kapcsolata	0,827	0,864	0,535	0,909	0,800	0,856	0,364	0,818
Családi állapot								
nőtlen/hajadon	0,997	0,912	0,360	0,038	0,973	0,894	0,630	0,092
elvált, külön élő házas	0,003	0,088	0,640	0,751	0,025	0,105	0,356	0,779
özvegy	0,000	0,000	0,000	0,211	0,002	0,001	0,014	0,129
Házasságkötési szándék	0,559	0,180	0,420	0,100	0,793	0,321	0,486	0,184
Van az élettársával közös vér szerinti gyermeke	0,060	0,746	0,179	0,190	0,114	0,882	0,166	0,218
Van az élettársával nem közös vér szerinti gyermeke	0,001	0,108	0,788	0,916	0,001	0,079	0,633	0,941
Gyermekvállalási szándék	0,905	0,382	0,675	0,041	0,928	0,176	0,577	0,008
A házasságot idejétmúlt intézménynek tartja	0,160	0,400	0,089	0,244	0,101	0,329	0,328	0,289
Teherbeesés esetén fontosnak tartja a házasságkötést	0,537	0,129	0,392	0,492	0,525	0,099	0,198	0,292
Becsült gyakoriság (%)	28,5	25,4	8,0	38,1	29,8	38,8	9,3	22,1

Forrás: Életünk fordulópontjai panelkutatás 1. (2001, n=1108) és 5. hulláma (2016/17, n=1154), 22–69 éves, élettársi kapcsolatban élő válaszadók, saját számítás.

Megjegyzések: A kérdezési hullám, mint csoportképző változó bevonásával és az osztályok közötti mérési varianciát feltételezve kialakított modellek. Félkövér kiemelés jelzi a 0,5-nél nagyobb valószínűségeket, illetve az egyes sorokban az átlagot jelentősen meghaladó értéket, amennyiben az segíti az adott osztály értelmezését.

A mozaikcsaládban élő élettársak már éltek korábbi partnerrel élettársi kapcsolatban vagy házasságban és gyakran a jelenlegi élettársukkal nem közös gyermekük is van. 8–9% tartozik ebben a csoportba. Az élettársi kapcsolatban élők családi állapotának változása (a nőtlenek és hajadonok arányának növekedése) miatt ebben a csoportban megfigyelhető egy eltolódás az elváltaktól a felbomlott élettársi kapcsolattal rendelkezők felé. 17–18%-os eséllyel már van közös gyermekük, és a többség további gyermekvállalást tervez. A legrövidebb ideje fennálló együttéléseket ebben a csoportban találjuk, és majdnem minden második szeretne házasságot kötni. Közben az élettársi kapcsolatban élők körében összességében nőtt az esküvőt tervezők részesedése, ebben a csoportban alig változott, így a mozaikcsalád típus átlagot meghaladó házasságkötési szándéka másfél évtized alatt átlagosra változott. Jelentős

változás történt az attitűdjeikben: nőtt a házasságot elavult intézménynek tartók és csökkent a gyermekvállalás esetén a házasságkötést fontosnak tekintők aránya.

Végül a *házasság utáni* élettársi kapcsolatok közé olyan viszonylag régóta fennálló együttélések tartoznak, ahol a válaszadó jellemzően elvált vagy özvegy, ez az első élettársi kapcsolata, és nem szeretne újabb házasságot kötni. A házasság utáni együttélésben élők már nem tervezik a gyermekvállalást, a házasságukból született egy vagy több gyermekük, és az esetek mintegy 20%-ában a jelenlegi partnerrel közös gyermekük is van. A házasság megítélése a körükben átlagos. A házasság utáni élettársi kapcsolat aránya másfél évtized alatt jelentősen, 38%-ról 22%-ra csökkent.

A peremeloszlások változása az élettársi típusok jellemzőiben is tükröződik. Az egyik lényeges átalakulás a házasságkötési szándék 28%-ról 45%-ra történő (azaz 61%-os) emelkedése. Minden csoportban nőtt az esküvőt tervezők aránya, de nem egyforma mértékben: a legkevésbé a mozaikcsaládok és a házasság alternatívája, a leginkább a próbaházasság és a házasság után típusokban. 2016-ra azok a típusok lettek a legházasságpartibb beállítódásúak, ahol a leginkább emelkedett a házasságkötési szándék (az okság irányát azonban nem tudjuk megállapítani).

6.2. Az élettársi típusok jellemzői

A továbbiakban megvizsgáljuk, miként függnek össze az egyének demográfiai, társadalmi, gazdasági jellemzői és kapcsolati minősége azzal, hogy milyen élettársi típusban élnek.

A legjelentősebb különbségeket az életkor mentén találjuk (1. ábra). A próbaházasság egyértelműen a 35 év alatti fiatalok, a házasság utáni együttélés pedig az idősebbek, az ötvenesek és a hatvanasok élettársi formája. A különböző korcsoportba tartozók szinte azonos valószínűséggel élnek mozaikcsaládban, csupán az 50 évesek és idősebbek kissé alacsonyabb valószínűsége mutatható ki.

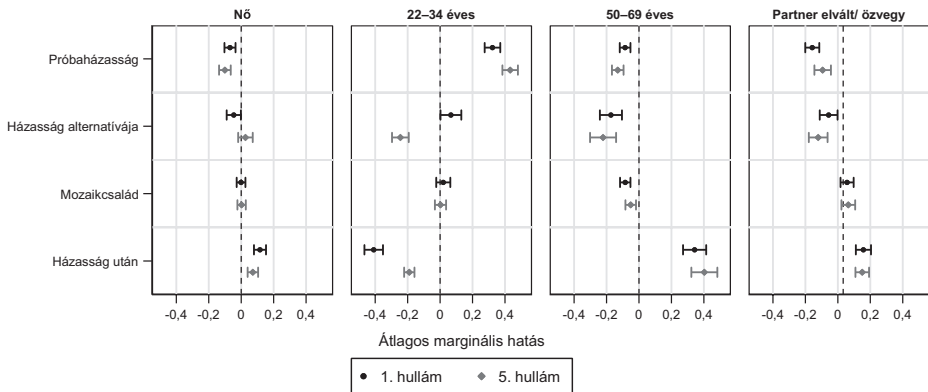
A házasság alternatívája típus és az életkor között az első hullámban negatív, az ötödik hullámban fordított U-alakú volt az összefüggés. A változás a fiatalokat érintette: másfél évtized alatt a 22–34 évesek esetében a marginális hatás (a 35–49 évesekhez viszonyítva) +7 százalékponttól –25 százalékpontra csökkent, azaz 2016-ra a legfiatalabb korcsoport jóval kisebb valószínűséggel él a házasság alternatíváját jelentő élettársi kapcsolatban, mint a 35–49 évesek. A fiatalok körében (a többi független változó kontrollálása mellett) a próbaházasság és a házasság utáni együttélés valószínűségei nőttek.

A női válaszadók kisebb valószínűséggel élnek próbaházasságban és nagyobb valószínűséggel házasság utáni együttélésben, mint a férfiak (1. ábra). 2001-ben a házasság alternatíváját jelentő együttélés esetén is kissé kevesebb nőt, mint férfit találunk. A nemek közötti különbségek mérsékeltek.

Összefügg az élettársi típus és a partner családi állapota (1. ábra). A nőtlenekhez és hajadonokhoz képest a már házasságban élt partnerek nagyobb eséllyel élnek házasság utáni élettársi kapcsolatban (+15–16 százalékpont) vagy mozaikcsalád típus-

ban (+6 százalékpont), melyekben a válaszadó is nagy valószínűséggel elvált, özvegy vagy volt korábbi élettársi kapcsolata. A próbaházasság és a házasság alternatívája típusokban gyakoribb, hogy a partner még nem volt házas.

1. ábra: Az élettársi típus összefüggése a válaszadó nemével (ref.: férfi), korcsoportjával (ref.: 35–49 éves) és a partner családi állapotával (ref.: nőtlen/ hajadon), 2001 és 2016/17

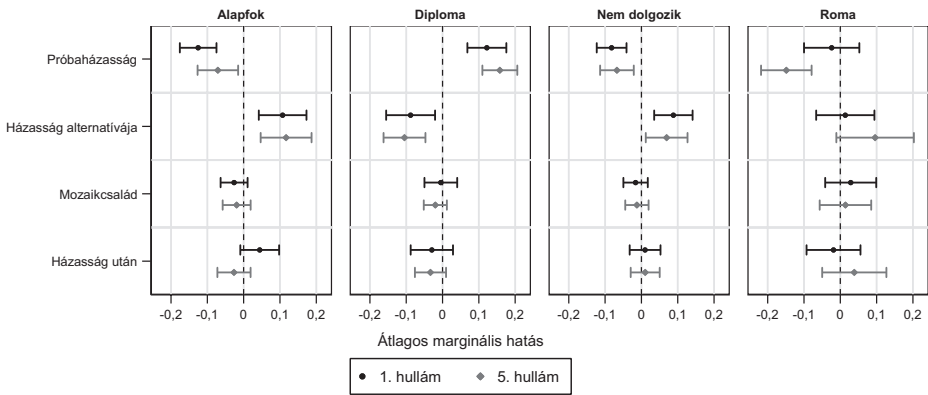
Forrás: Életünk fordulópontjai panelkutatás 1. (2001, $n=1108$) és 5. hulláma (2016/17, $n=1154$), 22–69 éves, élettársi kapcsolatban élő válaszadók, saját számítás.

Megjegyzés: Multinomiális logisztikus regressziós modell eredményeiből (1. F3. táblázat) számított átlagos marginális hatások és 95%-os konfidencia intervallumok.

Az iskolai végzettség és az élettársi típus között csak a próbaházasság és a házasság alternatívája típusokban mutatható ki összefüggés (2. ábra). Az alapfokú végzettségűek kisebb (–13 és –7 százalékpont), a diplomások nagyobb (+12 és +16 százalékpont) valószínűséggel élnek próbaházasságban, mint a szakmunkás bizonyítvánnyal vagy érettségivel rendelkezők. A házasság alternatívája típus esetén épp fordított az összefüggés: több alapfokú (+11 és +12 százalékpont) és kevesebb felsőfokú (–9 és –11 százalékpont) végzettségűt találunk. A próbaházasságban élőkre kevésbé jellemző, hogy nem dolgoznak (–8 és –7 százalékpont), a házasság alternatívája típusra pedig gyakrabban (+9 és +7 százalékpont). Részletes, itt be nem mutatott eredmények rámutatnak, hogy az aktivitásban található különbség elsősorban a nők körében mutatható ki, és valószínűleg részben a szülői státuszuk magyarázza. A próbaházasság előnyös és a házasság alternatívája típus hátrányos társadalmi-gazdasági helyzete abban is megjelenik, hogy az ötödik hullámban az előbbi csoportba kisebb valószínűséggel (–15 százalékpont), utóbbiba nagyobb valószínűséggel (+10 százalékpont) tartoznak a roma válaszadók.

A mozaikcsalád és a házasság utáni élettársi együttélések nem függenek össze sem a válaszadó iskolai végzettségével, sem a munkaerő-piaci helyzetével, sem az etnicitásával.

2. ábra: Az élettársi típus összefüggése a válaszadó iskolai végzettségével (ref.: szakmunkás végzettségű vagy érettségizett), munkaerő-piaci helyzetével (ref.: alkalmazott vagy vállalkozó) és etnicitásával (ref.: nem roma), 2001 és 2016/17

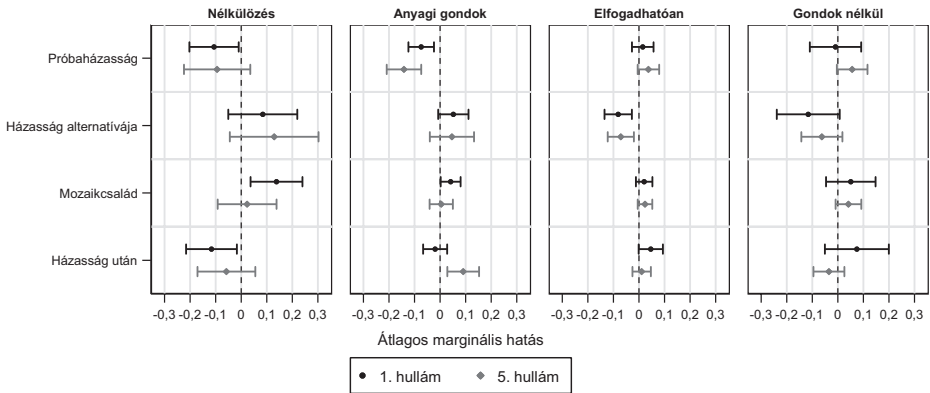

Forrás: Életünk fordulópontjai panelkutatás 1. (2001, $n=1108$) és 5. hulláma (2016/17, $n=1154$), 22–69 éves, élettársi kapcsolatban élő válaszadók, saját számítás.

Megjegyzés: Multinomiális logisztikus regressziós modell eredményeiből (1. F3. táblázat) számított átlagos marginális hatások és 95%-os konfidencia intervallumok.

A próbaházasság és a házasság alternatívája típusokban élők iskolai végzettségében és aktivitásában megfigyelhető különbségek a szubjektív jövedelmi helyzetben is visszaköszönnek (3. ábra). A próbaházasságban élő fiatalabb, iskolázottabb válaszadók inkább közepesnek vagy jónak érzékelik a háztartásuk jövedelmi helyzetét, ezzel szemben a háztartás alternatívájaként együtt élőkre a rosszabb anyagi helyzet jellemző. A mozaikcsaládos típusba tartozókat az első hullámban inkább a nélkülözés és az anyagi gondok jellemezték, az ötödik hullámban azonban ez már nem volt kimutatható. A házasság után együtt élők pedig 2001-ben inkább jobbnak érzékelték az anyagi helyzetüket, 2016-ban azonban az anyagi gondokkal élők már nagyobb valószínűséggel tartoztak ebbe a csoportba.

3. ábra: Az élettársi típus összefüggése a háztartás jövedelmi helyzetének megítélésével (ref.: beosztással épphogy kijönnek a pénzükből), 2001 és 2016/17

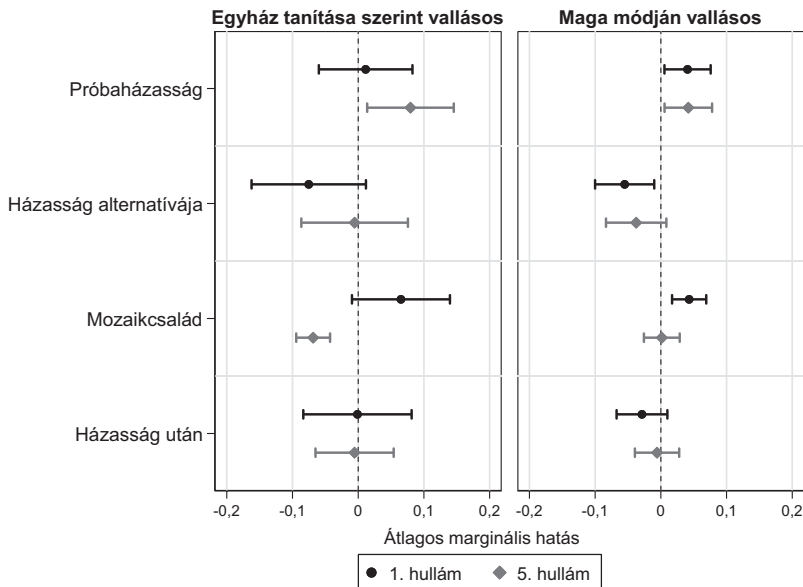

Forrás: *Életünk fordulópontjai panelkutatás 1.* (2001, n=1108) és 5. hulláma (2016/17, n=1154), 22–69 éves, élettársi kapcsolatban élő válaszadók, saját számítás.

Megjegyzés: Multinomiális logisztikus regressziós modell eredményeiből (1. F3. táblázat) számított átlagos marginális hatások és 95%-os konfidencia intervallumok.

A vallásosság tekintetében viszonylag kicsi, 10 százalékpont alatti különbségeket láthatunk (4. ábra). 2001-ben csak két csoport vallásossága emelkedett ki: a mozaikcsaládban és a próbaházasságban élők. 2016-ra a próbaházasságban élők némileg vallásosabbak, a mozaikcsaládosok kevésbé vallásosak lettek. A házasság alternatívájaként együtt élők esetében arra utalnak az adatok, hogy inkább kevésbé vallásosak. A házasság után élettársi kapcsolatban élők vallásossága nem tér el az átlagtól.

4. ábra: Az élettársi típus összefüggése a válaszadó vallásosságával (ref.: nem vallásos/ nem tudja), 2001 és 2016/17

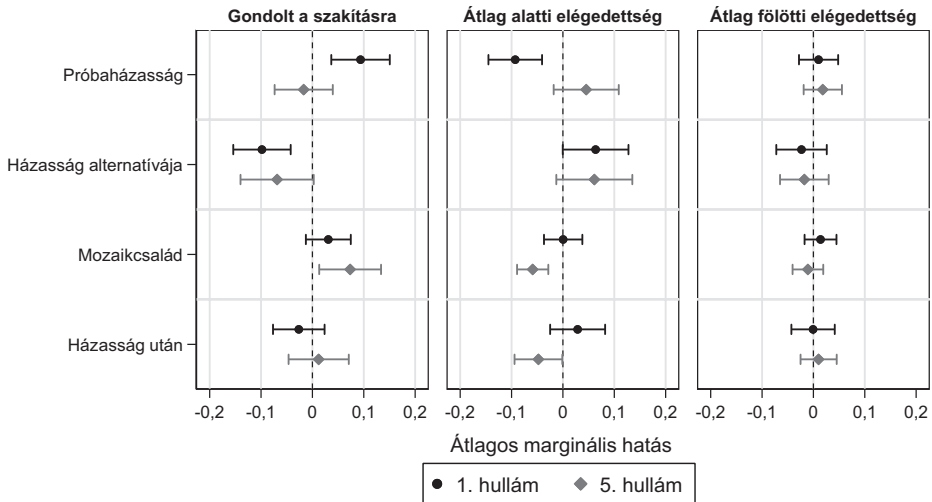
Forrás: *Életünk fordulópontjai* panelkutatás 1. (2001, $n=1108$) és 5. hulláma (2016/17, $n=1154$), 22–69 éves, élettársi kapcsolatban élő válaszadók, saját számítás.

Megjegyzés: Multinomiális logisztikus regressziós modell eredményeiből (1. F3. táblázat) számított átlagos marginális hatások és 95%-os konfidencia intervallumok.

Az átlagosnál alacsonyabb párkapcsolati elégedettség csak a házasság alternatívája csoportra jellemző (5. ábra). Kevésbé jellemző az átlag alatti elégedettség 2001-ben a próbaházasság, 2016-ban a mozaikcsalád és házasság után típusokra. Az átlag fölötti elégedettség és az élettársi típus között nincs kapcsolat. A szakítás gondolata a legkisebb valószínűséggel a házasság alternatívája csoportban merül fel, a leginkább pedig a próbaházasság (2001-ben) és a mozaikcsalád (2016-ban) típusokban.

Úgy tűnik, a szakítás gondolata nem jár együtt a párkapcsolattal való elégedetlenséggel. Ez azzal magyarázható, hogy a szakítás gondolatát nem csak a kapcsolati minőség, hanem az elköteleződés indikátorának is tekinthetjük. A viszonylag friss együttélésekben – főként a próbaházasságokban – gyakran felmerülhetnek a kérdések, hogy valóban összeillenek-e a felek, működik-e az együttélés és közösen képzelek-e el a jövőjüket (Rhoades et al. 2009). A próbaházasságban élőkre 2001-ben volt jellemzőbb, hogy a kapcsolat megszakításán gondolkodtak – amikor a házasságkötési szándékkal rendelkezők aránya is alacsonyabb volt a körükben. Lehetséges, hogy másfél évtized alatt végbement egy változás, és a próbaházasság típusban megnőtt azok aránya, akiknél az együttélés inkább a házasság előszobájának tekinthető.

5. ábra: Az élettársi típus összefüggése a szakítással kapcsolatos gondolatokkal (ref.: nem gondolt rá az elmúlt egy évben) és a párkapcsolattal való elégedettséggel (ref.: átlagos), 2001 és 2016/17

Forrás: Életünk fordulópontjai panelkutatás 1. (2001, $n=1108$) és 5. hulláma (2016/17, $n=1154$), 22–69 éves, élettársi kapcsolatban élő válaszadók, saját számítás.

Megjegyzés: Multinomiális logisztikus regressziós modell eredményeiből (1. F3. táblázat) számított átlagos marginális hatások és 95%-os konfidencia intervallumok.

7. Következtetések

Az élettársi kapcsolatban élő 22–69 éves népesség családi életút, párkapcsolati elköteleződés és a házasság megítélése alapján az új évezredben négy jellemző típusra osztható: próbaházasság, a házasság alternatívája, mozaikcsalád és házasság utáni együttélés. Az első két csoport tagjai jellemzően az első kapcsolatukban élnek, míg az utóbbi kettő tagjai már éltek korábban házasságban vagy élettárssal.

A próbaházasságban élőkre viszonylag magas házasságkötési és gyermekvállalási szándék jellemző, általában fiatalok, rövid ideje élnek együtt és ők a leginkább házasságpárti beállítódásúak. A nemzetközi szakirodalom az első házasságkötés előtt álló fiatalok esetében gyakran megkülönbözteti egymástól a próbaházasság és a házasság előszobája típusokat. Elemzésünkben nem különült el ez a két csoport – feltehetőleg mindkettő képviselőit megtaláljuk a próbaházasságnak nevezett típus tagjai között.

A próbaházasságban élők előnyös társadalmi-gazdasági helyzetére, házasságpárti attitűdjére és fokozódó vallásosságára vonatkozó eredményeink egybecsengenek a házasságkötés tényezőit vizsgáló kutatásokkal (pl. S. Molnár 2001, Szalma 2009, Bukodi 2004, Murinkó–Spéder 2021b, Pusztai et al. 2022). Eredményeik szerint nagyobb eséllyel kötnek házasságot iskolázottabb és a stabil foglalkoztatási helyzettel

rendelkező párok, továbbá megnőtt a vallásosság szerepe abban, hogy az élettársi kapcsolatban élők összeházasodnak-e.

A házasság alternatívájának tekinthető csoportban leginkább régóta együtt élő és gyakran közös gyermeket nevelő párokat találunk, akik elutasítják vagy irrelevánsnak tartják a házasságot. Ez megfelel a szakirodalom azonos nevű ideáltípusának. Érdekes változás, hogy a házasság alternatívájaként együtt élők házasságkötési szándéka 2016-ra megemelkedett, ezáltal közeledtek a szakirodalomban konformnak nevezett típushoz (Hiekel et al. 2014), akik a meggyőződésük ellenére terveznek esküvőt.

A házasság alternatívájaként együtt élők növekvő házasodási hajlandósága a 2015-ben bevezetett, a házasságkötést támogató intézkedések hatását tükrözheti (pl. első házások adókedvezménye, családi otthonteremtési kedvezmény; I. Murinkó 2020). Hozzájárulhatott a 2015 és 2022 közötti házasodási boomhoz, hogy sok pár élt élettársi kapcsolatban és közöttük is nőtt a házasság alternatívájaként együtt élők aránya, akik közül bár viszonylag sokan elavult intézménynek tartották a házasságot, a csoporton belül még így is kisebbségben voltak a véleményükkel.

A következő típus a mozaikcsalád, melynek tagjaira jellemző, hogy gyakran van nem közös gyermekük, tervezik a közös gyermekvállalást és nagyjából az esetek felében az esküvőt is. A házassággal kapcsolatos véleményük 2001-ben inkább pozitív volt, 2016-ban azonban kevésbé volt támogató. Ez alapján a mozaikcsalád típusú együttélés 2001-ben inkább a házassági folyamat részének tekinthető, 2016-ban pedig elmozdult a házasság alternatívája felé. A nemzetközi szakirodalomban csupán Buchler et al. (2009) említi egy hasonló típust, melyet a házasságot idealizálóknak nevez.

A házasság után együtt élők idősebbek, és a kapcsolat iránti elköteleződésük magas szintjéről a hosszú kapcsolattartam tanúskodik. Közös gyermekük általában nincs, és már nem terveznek sem házasságkötést, sem gyermekvállalást. Őket nevezte Pongrácz és Spéder (2003) a régi típusú élettársi kapcsolatnak, Buchler és munkatársai (2009) pedig a házasságról lemondóknak.

A négy azonosított csoport mellett több olyan élettársi típus is van, amely a szakirodalomban szerepel, de az elemzésünkben nem tudtuk kimutatni. Az egyik ilyen az egyedüllet alternatívája típus (Hiekel és kollégái (2014) sem találtak ilyen csoportot Magyarországon). Lehetséges, hogy kevesen és rövid ideig élnek ebben a kapcsolati formában, ezért nehéz egy kérdőíves kutatás során megragadni. A mintánkban egyébként is alulreprezentáltak lehetnek a rövid ideig fennálló, gyorsan felbomló vagy házassággá alakuló élettársi kapcsolatok.

Nem szerepelt a csoportképző változóink között a jövedelmi helyzet vagy az iskolai végzettség, így már az elemzési dizájn miatt sem azonosíthattuk a házasságkötésről az anyagi helyzetük miatt lemondó típust (Hiekel 2012, 2014). Döntésünk egyik oka, hogy 2016-ban a házasságot nem tervező élettársak kevesebb mint tizede nyilatkozott úgy, hogy a házassági intenció hiányának anyagi vagy családi oka van (Murinkó–Rohr 2018). Bár nem alkotnak különálló élettársi típust, akik „nem engedhetik meg maguknak” a házasságkötést, a házasság alternatívájaként együtt

élők társadalmi-gazdasági helyzete kedvezőtlenebb, mint a próbaházasságban élőké.

A nem az első párkapcsolatukban élők körében a különböző élettársi típusok társadalmi-gazdasági jellemzői között csak kevés különbség mutatható ki. Ennek egy lehetséges magyarázata, hogy a társadalmi helyzet szerinti szelekció a családi életpálya egyéb átmenetei során működik. Korábbi kutatások részletesen beszámolnak róla, miként függ a társadalmi helyzettől az, hogy ki talál partnert és ki marad egyedülálló (Murinkó 2019), ki köt házasságot és ki nem (S. Molnár 2001, Szalma 2009, Bukodi 2004, Murinkó–Spéder 2021b, Pusztai et al. 2022), ki vállal és nevel élettársként gyermeket (Kamarás 2001, Monostori–Szabó 2021, Murinkó–Spéder 2021a) vagy kinek bomlik fel a kapcsolata (Bukodi 2001, Makay–Murinkó 2021).

Gyakran felmerül az a kérdés a szakirodalomban, hogy vajon hogyan alakul a házassági folyamat részének és a házasság alternatívájának tekinthető élettársi együttélések aránya. A változások iránya attól függ, hogyan húzzuk meg a vizsgálatunk határait. 2001 és 2016 között emelkedett a házasság alternatívájaként együtt élő párok (25%-ról 39%-ra) és csökkent a házasság utáni együttélést választók aránya (38%-ról 22%-ra), a próbaházasság (29–30%) és a mozaikcsalád típusok (8–9%) aránya pedig gyakorlatilag nem változott. Vagyis ha csak az első kapcsolatukban élőköt szemléljük, körükben 53%-ról 43%-ra csökkent a próbaházasságban élők részaránya (a házasság alternatívája csoport növekedése miatt). Azonban lényegében nem változott a házassági folyamat részének és alternatívájának tekinthető élettársi kapcsolatok egymáshoz viszonyított aránya, ha a házasság után együtt élőket is a házasság alternatívája típusba soroljuk.

Irodalom

- Bartus, T. (2003): Logisztikus regressziós eredmények értelmezése. *Statistikai Szemle*, 81(4): 328–347. https://www.ksh.hu/statszemle_archive/2003/2003_04/2003_04_328.pdf
- Bianchi, S. M. – Casper, L. M. (2000): American families. *Population Bulletin*, 55: 3–42.
- Buchler, S. – Baxter, J. – Haynes, M. – Western, M. (2009): The social and demographic characteristics of cohabiters in Australia: Towards a typology of cohabiting couples. *Family Matters*, (82): 22–29. <https://search.informit.org/doi/abs/10.3316/informit.817701664223477>
- Bukodi, E. (2001): A párkapcsolat-formálódás és -felbomlás néhány társadalmi meghatározója. In Nagy, I. –Pongrácz, T.né (szerk.): *Szerepváltozások: Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről 2011*. Budapest: TÁRKI, 88–112. <https://tarki.hu/sites/default/files/adatbank-h/kutjel/pdf/a495.pdf>
- Bukodi, E. (2004): *Ki, mikor, kivel (nem) házasodik? Párválasztás Magyarországon*. Budapest: Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság, Századvég.

- Carlson, E. – Klinger, A. (1987): Partners in life: Unmarried couples in Hungary. *European Journal of Population*, 3(1): 85–99. <https://doi.org/10.1007/BF01797093>
- Casper, L. M – Bianchi, S. M. (2002): *Continuity and change in the American family*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Clark, S. L. – Muthén, B. (2009): Relating latent class analysis results to variables not included in the analysis. 2009. Unpublished paper. <http://www.statmodel.com/download/relatinglca.pdf>
- Collins, L. M. – Lanza, S. T. (2010): *Latent class and latent transition analysis with applications in the social, behavioral, and health sciences*. Hoboken: Wiley.
- Covre-Sussai, M. – Meuleman, B. – Botterman, S. – Matthijs, K. (2015): Traditional and modern cohabitation in Latin America: A comparative typology. *Demographic Research*, 32, 873–914. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2015.32.32>
- Csernák, J.-né (1991): Házasság és család; a demográfiai változások újabb irányvonalai és összefüggései. *Demográfia*, 34(1–2), 87–112. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/view/750/978>
- Di Giulio, P. – Impicciatore, R. – Sironi, M. (2019): The changing pattern of cohabitation: A sequence analysis approach. *Demographic Research*, 40(42): 1211–1248. <https://dx.doi.org/10.4054/DemRes.2019.40.42>
- Hand, D. J. – Till, R. J. (2001): A simple generalization of the area under the ROC curve for multiple class classification problems. *Machine Learning*, 45(2): 171–186. <https://doi.org/10.1023/A:1010920819831>
- Heuveline, P. – Timberlake, J. M. (2004): The role of cohabitation in family formation: The United States in comparative perspective. *Journal of Marriage and Family*, 66(5): 1214–1230. <https://doi.org/10.1111/j.0022-2445.2004.00088.x>
- Hiekel, N. – Liefbroer, S. C. – Poortman, A. R. (2012): The meaning of cohabitation across Europe. Paper presented at the European Population Conference, Stockholm.
- Hiekel, N. – Liefbroer, A. C. – Poortman, A. R. (2014): Understanding diversity in the meaning of cohabitation across Europe. *European Journal of Population*, 30(4): 391–410. <https://doi.org/10.1007/s10680-014-9321-1>
- Hiekel, N. – Castro-Martin, T. (2014): Grasping the diversity of cohabitation: Fertility intentions among cohabiters across Europe. *Journal of Marriage and Family*, 76(3): 489–505. <https://doi.org/10.1111/jomf.12112>
- Kamarás, F. (2001): Családalapítás és gyermekvállalás az 1990-es években és az ezredfordulón. *Demográfia*, 44(1–2): 44–74. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/view/671>
- Kiernan, K. (2001): The rise of cohabitation and childbearing outside marriage in Western Europe. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 15, 1–21. <https://doi.org/10.1093/lawfam>
- Kravdal, Ø. (1999): Does marriage require a stronger economic underpinning than informal cohabitation? *Population Studies*, 53(1): 63–80. <https://doi.org/10.1080/00324720308067>

- Lanza, S. T. – Dziak, J. J. – Huang, L. – Wagner, A. T. – Collins, L. M. (2018): *LCA Stata plugin users' guide (Version 1.2.1)*. University Park: The Methodology Center, Pennsylvania State University. <https://www.methodology.psu.edu/files/2019/03/Stata-LCA-Plugin-v1.2c-2e00dl9.pdf>
- Lesthaeghe, R. (1996): The second demographic transition in Western countries: An interpretation. In Mason, K. O. – Jensen, A. M. (eds.): *Gender and Family. Change in Industrialised Countries*. Oxford: Clarendon Press, 17–62.
- Long, J. S. (1997): *Regression models for categorical and limited dependent variables*. Thousand Oaks: Sage.
- Macura, M. – Kadri, A. – Mochizaki-Sternberg, Y. – Garcia, J. L. (2000): Fertility decline in the transition economies, 1989–1998: Economic and social factors revisited. *Economic Survey of Europe*, 1, 189–208.
- Makay, Zs. – Murinkó, L. (2021): Válás, élettársi kapcsolatok felbomlása. In Monostori, J. – Óri, P. – Spéder, Zs. (szerk.): *Demográfiai Portré 2021: Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 29–43. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2825/2715>
- Manning, W. D. (1993): Marriage and cohabitation following premarital conception. *Journal of Marriage and the Family*, 55: 839–850. <https://www.jstor.org/stable/pdf/352766.pdf>
- Manning, W. D. – Smock, P. J. (2005): Measuring and modeling cohabitation: New perspectives from qualitative data. *Journal of Marriage and Family*, 67(4): 989–1002. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2005.00189.x>
- Mills, M. – Blossfeld, H-P. (2013): The second demographic transition meets globalization: A comprehensive theory to understand changes in family formation in an era of rising uncertainty. In Evans, A. – Baxter, J. (eds.): *Negotiating the life course: Stability and change in life pathways*. Dordrecht: Springer, 9–33. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-8912-0>
- Monostori, J. – Szabó, L. (2021): Háztartás- és családszerkezet. In Monostori, J. – Óri, P. – Spéder, Zs. (szerk.): *Demográfiai portré 2021: Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 99–119. <https://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2829/2719>
- Murinkó, L. (2019): Az egyedülálló harmincasok és negyvenesek néhány jellemzője az ezredforduló után. *Kapocs*, 2(3–4): 116–137. http://epa.niif.hu/02900/02943/00082/pdf/EPA02943_kapocs_2019_3-4_116-137.pdf
- Murinkó, L. (2020): A növekvő házassodási kedv 2010 után Magyarországon. *Korfa Népesedési Hírlevél*, 3: 1–4. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/korfa/article/view/2793/2694>
- Murinkó, L. (2023): A házasságban élők sokfélesége az új évezredben. *Demográfia*, 66(1): 5–70. <https://doi.org/10.21543/Dem.66.1.1>

- Murinkó, L. – Rohr, A. (2018): Párkapcsolat, házasságkötés. In Monostori, J. – Óri, P. – Spéder, Zs. (szerk.): *Demográfiai portré 2018: Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 9–28. <https://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2728/2641>
- Murinkó, L. – Spéder, Zs. (2021a): Gyermekdemográfia. In Monostori, J. – Óri, P. – Spéder, Zs. (szerk.): *Demográfiai portré 2021: Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 83–98. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2828/2718>
- Murinkó, L. – Spéder, Zs. (2021b): Élettársi kapcsolatok, házasság. In Monostori, J. – Óri, P. – Spéder, Zs. (szerk.): *Demográfiai portré 2021: Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 9–28. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2824/2714>
- Murinkó, L. – Spéder, Zs. (szerk.) (2016): *Felhasználói kézikönyv az Életünk fordulópontjai panelkutatás 1–4. hullámához*. Kutatási Jelentések 97. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. <https://doi.org/10.21543/Kut.2016.97>
- Nylund-Gibson, K. – Choi, A. Y. (2018): Ten frequently asked questions about latent class analysis. *Translational Issues in Psychological Science*, 4(4), 440–461. <https://doi.org/10.1037/tps0000176>
- Oppenheimer, V. K. (1988): A theory of marriage timing. *American Journal of Sociology*, 94(3): 563–591. <https://doi.org/10.1086/229030>
- Perelli-Harris, B. – Gerber, T. P. (2011): Nonmarital childbearing in Russia: Second demographic transition or pattern of disadvantage? *Demography*, 48(1): 317–342. <https://doi.org/10.1007/s13524-010-0001-4>
- Perelli-Harris, B. – Kreyenfeld, M. – Sigle-Rushton, W. – Keizer, R. – Lappegård, T. – Jasilioniene, A. – Berghammer, C. – Di Giulio, P. (2012): Changes in union status during the transition to parenthood in eleven European countries, 1970s to early 2000s. *Population Studies*, 66(2): 167–182. <http://doi.org/10.1080/00324728.2012.673004>
- Pongrácz, T.-né – Spéder, Zs. (2003): Élettársi kapcsolatok és házasság – hasonlóságok és különbségek az ezredfordulón. *Szociológiai Szemle*, 13(4): 55–75. <https://szociologia.hu/dynamic/0304pong racz.pdf>
- Pusztai, G. – Fényes, H. – Engler, Á. (2022): The effect of socioeconomic status and religiosity on Hungarian young adults' marriage behavior. *Journal of Social Studies Education Research*, 13(4), 78–96. <https://www.jsser.org/index.php/jsser/article/view/4286>
- Raley, R. K. (2001): Increasing fertility in cohabiting unions: Evidence for the second demographic transition in the United States? *Demography*, 38(1): 59–66. <https://doi.org/10.1353/dem.2001.0008>

- Rault, W. – Letrait, M. (2005): Diverse forms of union and the “Gender Order”. In Régnier-Loilier, A. (ed.): *The contemporary family in France: Partnership trajectories and domestic organization*. Springer, 43–68.
<https://doi.org/10.1007/978-3-319-09528-8>
- Rhoades, G. K. – Stanley, S. M. – Markman, H. J. (2009): Couples’ reasons for cohabitation: Associations with individual well-being and relationship quality. *Journal of Family Issues*, 30(2), 233–258. <https://doi.org/10.1177/0192513X08324388>
- Rindfuss, R. R. – VandenHeuvel, A. (1990): Cohabitation: A precursor to marriage or an alternative to being single? *Population and Development Review*, 16(4): 703–726. <https://doi.org/10.2307/1972963>
- Rohr, A. (2017): Vélemények a házasságról és az élettársi kapcsolatról Magyarországon a rendszerváltást követő 25 évben. *Demográfia*, 60(2–3): 173–195.
<https://doi.org/10.21543/Dem.60.2-3.2>
- S. Molnár, E. (2001): Élettársi együttélések: tények és vélemények. In Nagy, I. – Pongrácz, T.-né – Tóth, I. Gy. (szerk.): *Szerepváltozások*. Budapest: TÁRKI és Szociális és Családügyi Minisztérium Nőképviselői Titkárság, 65–87. <https://tarki.hu/sites/default/files/adatbank-h/kutjel/pdf/a504.pdf>
- Sassler, S. (2004): The process of entering into cohabiting unions. *Journal of Marriage and Family*, 66(2): 491–505. <http://www.jstor.org/stable/3599850>
- Sobotka, T. – Toulemon, L. (2008): Overview chapter 4: Changing family and partnership behaviour: Common trends and persistent diversity across Europe. *Demographic Research*, 19(6): 85–138.
<https://dx.doi.org/10.4054/DemRes.2008.19.6>
- Somlai, P. (1999): A sokféleség zavara: A családi életformák pluralizációja Magyarországon. *Demográfia*, 42(1–2): 38–47. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/view/176/301>
- Somlai, P. (2013): *Család 2.0. Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig*. Budapest: Napvilág.
- Somlai, P. – Tóth, O. (2002): A házasság és a család változásai az ezredfordulón Magyarországon. *Educatio*, 11(3): 339–348. <https://epa.oszk.hu/01500/01551/00021/pdf/108.pdf>
- Spéder, Zs. (2005): Az élettársi kapcsolatok térhódítása Magyarországon és néhány szempont a demográfiai átalakulás értelmezéséhez. *Demográfia*, 48(3–4): 187–217. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/view/589/441>
- Szalma, I. (2009): Az iskolai és munkaerő-piaci státus hatása a párkapcsolat-formálódásra. *Demográfia*, 52(2–3): 175–205. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/view/511/532>
- Szeibert, O. (2017): Marriage and cohabitation in the New Hungarian Civil Code – Answering the new challenges. In Menyhárd, A. – Veress, E. (eds.): *New Civil*

- Codes in Hungary and Romania*, Springer, 173–191. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63327-5_13
- Thomson, E. (2023): Cohabitation through the life course. In Daly, M. – Pfau-Effinger, B. – Gilbert, N. – Besharov, D. J. (eds.): *The Oxford Handbook of Family Policy Over The Life Course*. Oxford University Press, 367–387. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197518151.013.18>
- van de Kaa, D. J. (1987): Europe’s second demographic transition. *Population Bulletin*, 42(1): 1–59. <https://www.jstor.org/stable/41151280>
- Vespa, J. – Painter, M. A. (2011): Cohabitation history, marriage, and wealth accumulation. *Demography*, 48(3): 983–1004. <https://doi.org/10.1007/s13524-011-0043-2>
- Villeneuve-Gokalp, C. (1991): From marriage to informal union: recent changes in the behaviour of French couples. *Population: An English Selection*, 3, 81–111. <https://www.jstor.org/stable/pdf/2949133.pdf>
- Willoughby, B. J. – Carroll, J. S. – Busby, D. M. (2012): The different effects of “living together”: Determining and comparing types of cohabiting couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 29(3), 397–419. <https://doi.org/10.1177/0265407511431184>

Függelék

F1. táblázat: A csoportképző változók megoszlása az 5. hullám eredeti és új panelmintájában a 33–53 éves válaszadók körében (%)

		Eredeti panelminta	Új panelminta	Pearson-féle khinégyszet próba statisztika (p)
Mióta él együtt a jelenlegi élettársával?	< 2 éve	14,1	14,5	1,074
	2–5 éve	21,9	23,7	(0,584)
	5+ éve	64,0	61,8	
A jelenlegi az első élettársi kapcsolata?	igen	78,2	74,8	2,748
	nem	21,8	25,2	(0,097)
Hivatalos családi állapot	nőtlen/hajadon	70,1	68,7	0,175
	elvált, külön élő házas	27,8	29,6	(0,916)
	özvegy	2,1	1,7	
Házasságkötési szándék	igen	39,0	35,7	0,188
	nem/ nem tudja, bizonytalan	61,0	64,3	(0,665)
Az élettárssal közös vér szerinti gyermek(ek)	van(nak)	55,7	57,0	0,005
	nincs(enek)	44,3	43,0	(0,945)
Az élettárssal nem közös vér szerinti gyermek(ek)	van(nak)	30,6	35,3	0,887
	nincs(enek)	69,4	64,7	(0,346)
Gyermekvállalási szándék	szeretne	29,7	27,1	0,001
	nem szeretne/ nem vonatkozik rá/ nincs válasz	70,3	72,9	(0,979)
A házasság idejétmúlt intézmény	egyért ért	26,3	29,6	0,720
	nem ért egyet	73,7	70,4	(0,396)
Teherbeesés esetén fontos házasságot kötni	egyért ért	21,1	20,5	0,001
	nem ért egyet	78,9	79,5	(0,980)
Összesen (n)		100,0	100,0	
		(415)	(344)	

Forrás: Életünk fordulópontjai panelkutatás 5. hulláma (2016/17), élettársi kapcsolatban élő válaszadók, saját számítás.

F2. táblázat: Modellstatisztikák különböző számú látens osztály mellett

Látens osztályok száma	Becsült paraméterek száma	G ²	Szabadságfok	p	BIC	aBIC	CAIC	Log-likelihood	Entrópia R ²
1	24	5 596,1	3431	0,000	5 781,5	5 705,3	5 805,5	-14 287,0	1,000
2	50	3 181,2	3405	<0,000	3 567,4	3 408,6	3 617,4	-13 079,5	0,860
3	76	1 977,8	3379	<0,000	2 564,8	2 323,4	2 640,8	-12 477,8	0,843
4	102	1 739,7	3353	0,125	2 527,6	2 203,5	2 629,6	-12 358,8	0,835
5	128	1 624,7	3327	0,689	2 613,4	2 206,7	2 741,4	-12 301,3	0,800
6	154	1 521,4	3301	0,887	2 710,9	2 221,6	2 864,9	-12 249,6	0,814
7	180	1 442,9	3275	0,966	2 833,2	2 261,3	3 013,2	-12 210,3	0,789

Forrás: Életünk fordulópontjai panelkutatás 1. (2001, n=1108) és 5. hulláma (2016/17, n=1154), 22–69 éves, élettársi kapcsolatban élő válaszadók, saját számítás.

Megjegyzések: BIC = Bayesian Information Criterion, aBIC = adjusted BIC, CAIC = Consistent Akaike Information Criterion. A kérdezési hullám, mint csoportosító változó bevonásával és az osztályok közötti mérési varianciát feltételezve kialakított modellek. A kiválasztott modellt félkövér kiemelés jelzi.

F3. táblázat: Az élettársi típusok multinomiális regressziós modelljei kérdészi hullámonként

a) 1. hullám

	Házasság alternatívája		Mozaikcsalád		Házasság után	
Nő	1,549*	(0,343)	1,830*	(0,552)	4,263***	(1,191)
Korcsoport						
22–34	0,147***	(0,046)	0,150***	(0,057)	0,018***	(0,006)
35–49 (ref.)	1		1		1	
50–69	6,580†	(7,323)	1,464	(2,160)	32,987**	(35,993)
Roma	1,203	(0,547)	1,620	(0,995)	1,045	(0,603)
Partner családi állapota						
Nőtlen, hajadon (ref.)	1		1		1	
Elvált, özvegy, külön élő házaspár	2,629***	(0,711)	5,613***	(1,937)	8,298***	(2,444)
Iskolai végzettség						
Alapfokú	3,506***	(1,071)	1,640	(0,701)	3,647***	(1,337)
Szaktanús vagy érettségizett (ref.)	1		1		1	
Diplomás	0,314**	(0,112)	0,467†	(0,196)	0,341**	(0,137)
Szubsjektív jövedelmi helyzet						
Nélkülözések között élnek	2,286	(1,429)	6,535**	(4,302)	0,907	(0,696)
Hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak	1,894*	(0,555)	2,803*	(1,126)	1,551	(0,556)
Beosztással épphogy kijönnek (ref.)	1		1		1	
Elfogadhatóan élnek	0,665	(0,176)	1,379	(0,500)	1,267	(0,401)
Gondok nélkül élnek	0,638	(0,443)	2,362	(1,865)	1,856	(1,479)
Nem alkalmazott vagy vállalkozó	2,458***	(0,611)	1,371	(0,510)	2,074*	(0,622)
Településtípus						
Budapest (ref.)	1		1		1	
Megyei jogú város	1,114	(0,374)	1,268	(0,594)	1,954†	(0,748)
Egyéb város	1,035	(0,318)	1,757	(0,761)	1,568	(0,576)
Község	0,957	(0,300)	1,337	(0,621)	1,399	(0,546)
Vallásosság						
Az egyház tanítása szerint vallásos	0,659	(0,312)	2,240	(1,282)	0,889	(0,496)
A maga módján vallásos	0,576*	(0,129)	1,426	(0,450)	0,572*	(0,157)
Nem vallásos/ nem tudja (ref.)	1		1		1	
Felmerült a szakítás gondolata	0,320**	(0,116)	0,787	(0,328)	0,382*	(0,157)
Elégedettség a párkapcsolattal						
Átlag alatti	2,528**	(0,820)	1,955	(0,866)	2,658*	(1,040)
Átlagos (ref.)	1		1		1	
Átlag fölötti	0,843	(0,200)	1,136	(0,364)	0,917	(0,264)
Konstans	2,589*	(1,115)	0,176**	(0,101)	1,047	(0,492)
Illeszkedési mutatók						
McFadden pszeudo R ²	0,368					
McFadden kiigazított R ²	0,282					
Cox–Snell /Maximum likelihood R ²	0,633					
Cragg és Uhler / Nagelkerke R ²	0,678					
Count R ² (besorolási pontosság)	0,419					
Kiigazított count R ²	0,166					
ROC görbe alatti terület (AUC)	0,846					

b) 5. hullám

	Házasság alternatívája		Mozaikcsalád		Házasság után	
Nő	2,169***	(0,419)	1,957*	(0,553)	3,933***	(1,015)
Korcsoport						
22–34	0,084***	(0,017)	0,176***	(0,053)	0,011***	(0,005)
35–49 (ref.)	1		1		1	
50–69	4,919*	(3,537)	3,502	(2,926)	30,017***	(21,627)
Roma	3,748**	(1,645)	3,265†	(2,202)	4,651*	(2,929)
Partner családi állapota						
Nőtlen, hajadon (ref.)	1		1		1	
Elvált, özvegy, külön élő házaspár	1,446	(0,388)	3,659***	(1,230)	5,469***	(1,664)
Iskolai végzettség						
Alapfokú	2,037*	(0,605)	1,137	(0,520)	1,384	(0,535)
Szakmunkás vagy érettségizett (ref.)	1		1		1	
Diplomás	0,305***	(0,072)	0,339**	(0,120)	0,268***	(0,088)
Szubjektív jövedelmi helyzet						
Nélkülözések között élnek	2,300	(1,662)	2,369	(2,700)	1,166	(1,215)
Hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak	3,419**	(1,476)	3,066†	(1,857)	6,726***	(3,469)
Beosztással épphogy kijönnek (ref.)	1		1		1	
Elfogadhatóan élnek	0,668†	(0,138)	1,170	(0,371)	0,840	(0,233)
Gondok nélkül élnek	0,582†	(0,169)	1,233	(0,532)	0,481	(0,219)
Nem alkalmazott vagy vállalkozó	1,862*	(0,457)	1,241	(0,462)	1,823†	(0,583)
Településtípus						
Budapest (ref.)	1		1		1	
Megyei jogú város	1,312	(0,394)	1,184	(0,527)	1,232	(0,502)
Egyéb város	1,103	(0,309)	1,177	(0,490)	1,100	(0,415)
Község	1,296	(0,373)	1,400	(0,599)	1,384	(0,547)
Vallásosság						
Az egyház tanítása szerint vallásos	0,636	(0,207)	0,073*	(0,087)	0,567	(0,259)
A maga módján vallásos	0,693†	(0,130)	0,804	(0,217)	0,700	(0,179)
Nem vallásos/ nem tudja (ref.)	1		1		1	
Felmerült a szakítás gondolata	0,882	(0,264)	2,385*	(0,942)	1,203	(0,509)
Elégedettség a párkapcsolattal						
Átlag alatti	0,869	(0,274)	0,248**	(0,128)	0,475†	(0,197)
Átlagos (ref.)	1		1		1	
Átlag fölötti	0,866	(0,167)	0,802	(0,224)	0,963	(0,253)
Konstans	3,925***	(1,304)	0,415†	(0,208)	0,612	(0,279)
Illeszkedési mutatók						
McFadden pszeudo R ²	0,364					
McFadden kiigazított R ²	0,283					
Cox–Snell /Maximum likelihood R ²	0,631					
Cragg és Uhler / Nagelkerke R ²	0,674					
Count R ² (besorolási pontosság)	0,545					
Kiigazított count R ²	0,225					
ROC görbe alatti terület (AUC)	0,862					

Megjegyzések: A függő változó referencia kategóriája: próbaházasság. A közölt értékek relatív kockázati hányadosok (relative risk ratio) és standard hibák (zárójelben). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$; † $p < 0,1$. Az illeszkedési mutatókról lásd: Long 1997, Hand–Till 2001.

Forrás: Életünk fordulópontjai panelkutatás 1. (2001, $n=1108$) és 5. hulláma (2016/17, $n=1154$), 22–69 éves, élettársi kapcsolatban élő válaszadók, saját számítás.